
HET LAND VAN NEVELE

Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring

september 1994

jaargang XXV

aflevering 3

Afgiftekantoor 9850 Nevele

HET LAND VAN NEVELE

**Driemaandelijks heemkundig tijdschrift voor
Bachte-Maria-Leerne, Hansbeke, Landegem, Lotenhulle,
Meigem, Merendree, Nevele, Poeke, Poesele,
Sint-Martens-Leerne, Vinkt, Vosselare en Zeveren.**

Lidgeld 1994

450 fr. (+ 100 fr. buitenland) over te schrijven op
rekening 000-0627981-03 of 290-7431460-20 van
"Het Land van Nevele" v.z.w., Beentjesstraat 24, 9850 Poesele

Steunend lid 1994

vanaf 1.000 fr.

Redactieraad

A.BOLLAERT - K.DE GROOTE - L.DE RUYCK - J.LUYSSAERT -
A.MARTENS - A.STROBBE

Eindredactie

J.LUYSSAERT, Veldestraat 26, 9850 Merendree

Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.

Gedrukt in de Beschutte Werkplaats "Nevelland" te Nevele.

Bij de kaftfoto: "De grote linde" in Sint-Martens-Leerne.
(Foto Stefaan De Grootte)

HET LAND VAN NEVELE

september 1994

jaargang XXV

aflevering 3

Verantwoordelijke uitgever: J. LUYSSAERT, Veldestraat 26, 9850 Merendree

INHOUD

S. DE GROOTE, De geklasseerde linde in Sint-Martens-Leerne en de verdwenen linde van Bachte	157
L. DE RUYCK, Een tyfusepidemie te Vinkt in 1853	165
Schoolfoto anno 1919	199
G. VAN STEENKISTE, Uit het oude fotoalbum: Leerlingen van de gemeenteschool van Zeveren, anno 1937	200
A. BOLLAERT, De Franse bezetting te Nevele, Meigem en Poesele in 1744	202
A. MARTENS, Twee verdwenen kapelletjes in de Reibroekstraat te Hansbeke	217
Voor u gelezen	233

DE GEKLASSEERDE LINDE IN SINT-MARTENS-LEERNE EN DE VERDWENEN LINDE VAN BACHTE

Ons erfgoed bestaat uit kerken en kastelen, maar ook uit landschappen, ja zelfs bomen.

Zo'n dergelijke boom is de geklasseerde linde op de weg Deinze-Drongen ter hoogte van Sint-Martens-Leerne.

Hierna wordt de historische betekenis van de linde bekeken, de economische en geneeskundige mogelijkheden en de kenmerken van de lindeboom, vooraleer in te gaan op de specifieke linde zelf in Sint-Martens-Leerne. Het artikel wordt afgesloten met enige gegevens over een verdwenen linde in het centrum van Bachte.

De lindeboom historisch bezien

Er schuilt meer in het hart van de linde dan de bijl blootmaakt schreef ooit Aart Van Der Leeuw.

En inderdaad, de geest van een linde moet je voelen, die kan je niet beredeneren. Zo'n reusachtige boom straalt iets geheimzinnigs uit (1).

Sinds de Keltische periode is de linde in onze streken een cultuurboom, doelbewust in de menselijke omgeving geïntroduceerd. Hij was toegewijd aan Freya, de god van liefde en vruchtbaarheid.

Hij werd of bij de woning aangeplant als schutsboom voor de familie, of in het centrum van de nederzetting ter bescherming van de gemeenschap.

Het duurde tot diep in de middeleeuwen vooraleer het christendom deze "heidense" gevoelens had uitgeroeid. Zelfs dan nog plaatste men veiligheids-halve Mariakapelletjes onder de vereerde lindebomen die men aldus tot "Mariabomen" uitriep.

Net als onder de eik werd ook onder de linde recht gesproken. De middeleeuwse schepenbank vergaderde onder de dorpslinde (*sub tilia* kan men lezen in oude documenten) en sprak er recht onder de blote hemel *bij klimmende zonne*.

De dorpslinde was vaak een “etalagelinde” (2). Deze bijzondere snoeivorm symboliseerde het opklimmen naar hogere levensvormen. Meestal waren er drie etages. In de bovenste etage woonden de goden, in de middenste huisde het wereldlijk gezag en in de onderste het gewone volk. Hoe meer etages, hoe meer de maatschappij in standen was opgesplitst.

Bij feestelijkheden bracht men op het menselijk niveau een dansvloer aan, waar ook het orkest een plaatsje vond. Jonggeliefden spraken af onder de linde want daar mocht gekust worden. Een dansje onder (of in) de dorpslinde werd vaak gezien als een huwelijksbelofte. Men danste als het ware in Freya's armen.

De aanplanting van lindebomen op markt- en kerkpleinen werd vooral gestimuleerd door Karel De Grote (742-814). Vanaf de 16e eeuw werden de bomen aangeplant in de voorpleinen van middeleeuwse kastelen.

Lindebomen werden eveneens bij herbergen geplant. Daar werden de bomen inderdaad voor het huis aangebracht, waar ze niet alleen voor schaduw in de gelagkamer zorgden maar ook gebruikt werden om er de paarden aan vast te binden. In dit geval was het aantal bomen of het uitzicht ervan bepalend voor de naamgeving van het huis of de herberg. Een herberg met een verwijzing naar één of meerdere lindebomen, bv. *De drie linden* is een herbergnaam die op nogal wat plaatsen in Vlaanderen voorkomt (3).

De verdwenen linde in Bachte was gesitueerd vlakbij de herberg *De hooghe cogghe*.

Linden werden tenslotte vaak geplant aan de ingang van belangrijke hoeven, omdat ze op die manier het “heerlijkheidskarakter” symboliseerden (4). De geklasseerde linde in Sint-Martens-Lerne staat aan de ingang van een voormalige dreef die naar een hoeve loopt.

In meer recentere tijden werden linden aangeplant bij bijzondere gelegenheden. Zo waren in de Franse periode heel wat vrijheidsbomen linden. Nog later kreeg de linde een toepassing als laanboom.

Economische en geneeskundige betekenis

Het zachte geelwitte tot geelbruine hout van de linde staat bekend om zijn fijne homogene bouw, waardoor het uitstekend te gebruiken is voor snijwerk

en beeldhouwwerk. Het werd veel gebruikt in de Oudduitse sculptuur. Lindehout wordt in hoofdzaak aangewend voor snijwerk, meubels en houtdraaiwerk. De twaalf apostelbeelden in de Deinse O.L.V.-Vrouwkerk zijn vervaardigd uit lindehout. Ook muziekinstrumenten, tekenborden en klompen worden nog uit lindehout vervaardigd.

Linden werden vaak gesnoeid. Met het snoeihout stookten bakkers hun ovens en mandevlechters gebruikten het als korfhout. Van de fijngeslagen lindebast maakte men touwen. De treksterkte van de cambium- en bastweefsellaag is naar verluidt gelijk aan die van staal.

Het aftreksel van lindebladeren is heel weldadig bij hoofdpijn, duizeligheid, slechte spijsvertering en zenuwongemakken. Ook lindehoning is een geliefd produkt.

Thee van lindebloesems drinkt men tegen griep, koorts, bronchitis, nierverslijming en om goed te kunnen slapen. Lindebloesemwater is zelfs een oud haargroeimiddel.

Kenmerken

De lindefamilie (*tiliaceae*) komt in hoofdzaak in tropische streken voor, met ca. 40 geslachten en 725 soorten.

In het noordelijk halfmond kennen we een veertigtal soorten. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de kleinbladige linde en de grootbladige linde.

Deze kunnen een eerbiedwaardige leeftijd bereiken. In ons land komen linden voor, zoals die in Sint-Martens-Leerne, die ettelijke eeuwen oud zijn.

Het zijn zgn. tweezaadlobbigen (orde *malvales*). De bomen of heesters (zelden kruiden) zijn soorten met verspreide (vaak tweerijig geplaatste), enkelvoudig maar veelal ingesneden bladeren met steunbladeren. Ze bezitten slijmcellen in merg en schors. De straalsgewijs symmetrische bloemen staan in symeuze bloeiwijzen en zijn meestal tweeslachtig. Kelk en kroon zijn vier- of vijftallig en meestal zijn er vele vrije of tot bundels vergroeide meeldraden. Het bovenstandige vruchtbeginsel is twee- tot meerkokkig en bevat één tot vele zaadknoppen in elk hok. De vrucht is een doosvrucht of splitvrucht.

De lindsorten hebben zachtgroene, hartvormige puntige bladeren met

doorgaans ongelijke lobben aan de basis. Opvallend is het zig-zag verloop van de twijgen. Dit ontstaat doordat de lengtegroei niet vanuit de eindknop, maar via een zijknop gebeurt. De schors van de linde doet sterk denken aan die van de iep en de eik. Bij jonge bomen is hij glad. Later wordt hij gegroefd en oppervlakkig. Het stamhout heeft een rechternervige structuur.

Diverse soorten maken rijkgeurende, geelgroene bloesems met een vlezig schutblad. De bloei is in juni en juli. Als de bloemen verwelkt zijn en de kleine zaadkapsels rijpen, vallen de volledige trossen samen met het schutblad af.

Bij ons zijn de zilverlinde en krimlinde populair voor de aanplant op parkeerplaatsen, parken en pleinen. Het zijn net die soorten die niet worden aangetast door bladluizen.

Het loof van de andere lindesoorten wordt inderdaad tijdens de zomer vaak belaagd door horden bladluizen. Zij produceren honingdauw (nectar), die neerdruipt om alles wat zich onder de boom bevindt, met alle gevolgen van dien. Om die reden is de linde wat minder populair geworden voor de aanplant in particuliere tuinen.

Op zijn beurt kan honingdauw gekoloniseerd worden door een zwam die hem zwart laat verkleuren. De kleine, rode staafvormige verhevenheden die men vaak buiten het bladoppervlak ziet steken zijn gallen. In deze knobbelige weefselwoekeringen huizen de larven van de galmug.

De Hollandse linde in Sint-Martens-Leerne

De linde in Sint-Martens-Leerne is inderdaad een Hollandse linde van de soort *tilia vulgaris hayne* (*tilia europaea* Linnaeus, *tilia intermedia de Candolle*), ook wel Korinthische linde genoemd, omdat hij in het zuidoosten van Europa en de Kaukasus in het wild voorkomt.

De linde heeft een stamontrek van meer dan 3,40 meter en bereikt een hoogte van om en bij de 17 meter. De boom heeft veel stam- en wortelopslag en een breed uitstoelende voet. De kruin wordt gevormd door zeven geseltakken, die geregeld geknot worden. Om het openscheuren van de kruin te beletten werd een ketting rond de geseltakken gelegd. Door het herhaaldelijk knotten van de boom is de stam wel hol geworden, hetgeen echter geen bedreiging vormt voor de vitaliteit en stabiliteit van de boom.

Dat de takken aan straatzijde minder vitaal zijn dan de overige takken, met vroegtijdige bladval als gevolg, is te wijten aan het gebruik van strooizouten en herbiciden in de omgeving. De linde heeft een korte stam, waarop zich een

asymmetrische kroon heeft gevormd. Aan de wegzijde werden de takken gesnoeid teneinde het verkeer niet te hinderen (5).

Op het kadaster staat hij vermeld bij Deinze (Sint-Martens-Leerne), enige sectie, zonder perceelnummer, maar aan het begin van de dreef dat het perceelnummer 503e draagt. De linde is eigendom van de stad Deinze.

De boom werd geklasseerd bij K.B. nr. 2112 van 22 november 1985, vanwege de historische en esthetische waarde, als een voorbeeld van een oude knotlinde (6).

Deze linde werd vermoedelijk aangeplant tussen 1770 en 1800. Het is een imposante boom, die de bijnaam heeft van “grote linde” of “de *Gheraerdsboom*”.

De boom is vrijwel zeker een restant van de dreef die reeds op de kaart van Ferraris (ca. 1775) werd ingetekend. Op de kadasterkaarten van P.C.Popp (ca. 1860) werd de dreef eveneens aangeduid. Nu is er nog een aardeweg.

De hoeve, dichtbij de Leie, waarnaar deze dreef liep dateert waarschijnlijk van 1742. Deze datum werd aangebracht boven de deur van de woning (7).

In het begin van deze eeuw werd de hoeve, vlakbij de Leie, die aan het eind van de aardeweg ligt, bewoond door Leonce De Meester, die gehuwd was met Bertha Lambrecht, in de volksmond Bertha Brouwers genoemd.

In die periode werd de linde de “*Leonce Meesterlinde*” genoemd, naar de bewoners van de hoeve.

Na Leonce De Meester nam de familie Gaudissabois er zijn intrek.

De volgende anekdote (8) is bekend. De linde mocht nooit “uitgesmeten” worden volgens de dorpsbewoners. Mocht dit ooit gebeuren dan moest er op dezelfde plaats een nieuwe linde worden geplant. Er bestond dus een zekere eerbied voor deze indrukwekkende boom. Het geeft ook precies de indruk dat de linde een soort bescherming diende te bieden of dat zij eventueel onheil kon afweren.

De boom heeft dus een esthetische en historische waarde op zich, maar is ook van belang in zijn omgeving. Hij breekt enerzijds de eentonigheid van de gemeenschapsweg Gent-Deinze en vormt anderzijds een mooi voorplan

tegenover de Leievallei. Daarnaast is er een toponymisch belang, omdat deze plaats immers op allerlei oriëntatiekaarten wordt aangeduid als “De Grote Linde” (9).

De verdwenen linde van Bachte

In het naburige Bachte-Maria-Leerne, meer bepaald in Bachte, stond er ook een reusachtige linde. Er wordt gezegd dat vier volwassen mannen de stam van deze linde niet konden omvatten (10).

Deze linde kan worden gesitueerd aan de splitsing Leernsesteenweg en Schipdonkstraat. Hij stond vlakbij de middeleeuwse afspanning “*De hoghe Kogghe*”. De herberg verdween in de 19e eeuw.

De linde wordt reeds in 1659 vermeld: *Van ene hofstede wensende eene herberghe ghenamt de Cogghe liggende rondsomme inde straete loopende naer Deynse, Ghent ende Yseghem groot vyventzeventich roeden of daeromtrent liggende de selve herberghe naest den Yseghemschen wegh ende also commende vanden ove enden deur den boghaert naert hofgat liggende upden Deynschen wech aldaert wylent eenen pael ghestaen heeft ende alsoo keerende tot ande linde* (11).

De linde stond niet alleen bij een herberg, maar markeerde ook een belangrijk kruispunt, nl. de heirweg van Antwerpen naar Ieper en de weg van Gent naar Deinze.

Er is over deze verdwenen boom het volgende volksgezegde bekend (12):

*Bachte-linde, verre bekend
Is nader Korterijk dan Gent*

Wijlen E.H. Alfons Beelaert, die in Bachte-Maria-Leerne werd geboren, heeft er zelfs een gedicht aan gewijd:

*O eeuwenoude linde
met forsche, wijde kroon,
'k aanschouw u en ik vinde
uw lichaamsbouw zo schoon.
'k Was amper vier, vijf jaren
toen ik aan moeders hand
u eerstmaal aan mocht staren,*

*reuzin van 't Vlaamsche land.
Ik die u wee kom groeten,
'k weet nog zoowel den dag
toen ik uw reuzevoeten,
u dikke linde, zag...
Van jongsaf voort aan 't spelen
in 't lommer van uw kruin,
kon ik mij nooit vervelen
als 't kind in vaders tuin.
En elke maal bij nachte
rees weer in slaap en droom
dat reuzenlijf van Bachte,
die dikke lindeboom...
Wel tienmaal honderdmalen
in 't bloeien mijner jeugd
mocht ik mijn spel herhalen,
en 't deed mijn herte deugd.
Ik ging er dansen, springen,
't was juichen om het meest
mijn jonge lievelingen
verrukt van hert en geest.
Kon ik de vreugde beschrijven
die daar ons herte vond...
o kon men kind maar blijven
naar lijf en ziel gezond.*

De linde was duidelijk het voormalige speelterrein van de jeugd in Bachte en doet de auteur mijmeren over zijn jeugd.

Het is niet duidelijk op welke datum de linde verdween. Waarschijnlijk werd de boom geroid kort na de eeuwwisseling.

In ieder geval toont het verhaal van een dergelijke boom de relativiteit van onze tijdwaarde aan. Met betrekking tot de levensduur van bomen moeten wij een volledig andere tijdschaal hanteren. Een linde wordt in principe ongeveer 350 jaar oud. Inderdaad, de linde van Bachte wordt reeds vermeld in een document van 1659. Dezelfde boom wordt meer dan 200 jaar later bezongen in een gedicht...

Stefaan DE GROOTE, Bachte-Maria-Lerne

Noten

- (1) *Merkwaardige bomen in Vlaanderen*, Dienst Groen, Waters en Bossen van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, blz. 95 e.v.
- (2) Een mooi voorbeeld van een dergelijke etalagevorm is de dorpslinde in Westerlo.
- (3) N.KERCKHAERT, *Oude Oostvlaamse herbergnamen*, Federatie voor Toerisme in Oost-Vlaanderen, 1980, blz. 174.
- (4) N.KERCKHAERT, o.c., blz. 174.
- (5) A.D.K., *Beschermde monumenten, landschappen, stadsgezichten en dorpsgezichten in de provincie Oost-Vlaanderen*, overdruk uit *Kultureel Jaarboek voor de Provincie Oost-Vlaanderen 1985*, blz. 174.
- (6) Dossier A.R.O.L., B.M.L.: 7.786; dossier provincie: 2.180.
- (7) *Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen, Inventaris van het cultuurbezit, deel 12n 3, Kantons Deinze-Nazareth*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, blz. 144-145.
- (8) Deze gegevens werden verstrekt door Bertha De Wulf (°25.08.1907) en opgetekend door André Bollaert, bestuurslid van Het Land van Nevele.
- (9) A.D.K., o.c., blz. 174.
- (10) N.KERCKHAERT, *Kroniek van Bachte-Maria-Leerne*, Gemeentebestuur en Federatie voor Toerisme in Oost-Vlaanderen, 1973, blz. 6.
- (11) Rijksarchief Gent, Nevele 1145.
- (12) F.DE POTTER en J.BROECKAERT, *Geschiedenis van Bachte-Maria-Leerne*.

EEN TYFUSEPIDEMIE TE VINKT IN 1853.

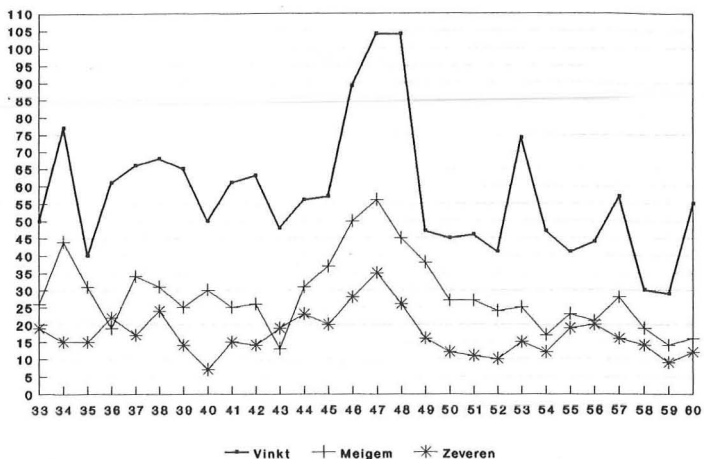
Wat is tyfus?

Tyfus is een besmettelijke ziekte die in onhygiënische omstandigheden van mens tot mens of via besmet voedsel, dranken of sanitaire inrichtingen wordt verspreid. Sommige mensen zijn “dragers” van de ziekte zonder er zelf vatbaar voor te zijn. Dat betekent dat zij de schadelijke bacteriën in hun lichaam meedragen en voor anderen een permanente infectiebron zijn. De bacteriën ontsteken niet alleen het slijmvlies van de ingewanden maar verspreiden zich via de bloedbaan door het hele lichaam. De verschijnselen lijken aanvankelijk op die van een zware griep, maar daarna volgt er een hardnekkige koorts van rond de veertig graden, waardoor de lijder steeds meer verzwakt, diarree heeft (meestal met bloed doorlopen) en dikwijls delirium. Gedurende enkele dagen kan ook op de buik een roze huiduitslag zichtbaar worden, die minder wordt naarmate de ziekte langer duurt. Als er geen complicaties optreden begint na twee à drie weken geleidelijk een herstel. De incubatietijd van tyfus is ongeveer 10 dagen. Met antibiotica kan de ziekte goed worden bestreden. In de periode die we hier behandelen, dus vóór antibiotica ter beschikking stond, was de mortaliteit 10 à 20%.

In zijn eerste verslag over de ziekte beschrijft Dr. Dumont de ziekteverschijnselen als volgt: *Bij het grootste deel van de zieken was het opkomen van de ziekte vrij plots. Bij allen stelde men van bij het begin verdoving en duizeligheid vast en meestal misselijkheid. De meesten hadden een hoge koorts met ijlingen afgewisseld met neerslachtigheid en krachteloosheid. De blik is versuft of star, ze liggen op de rug, de tong is droog, de tanden roetkleurig, ze hebben weinig dorst en meestal is er diarree (1).*

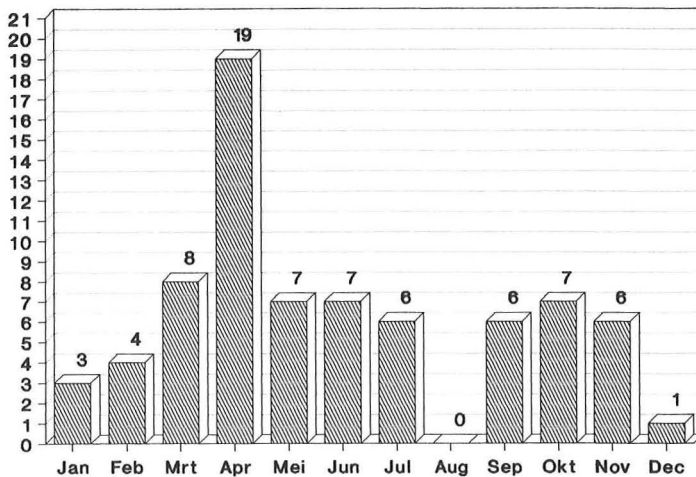
Evolutie van de ziekte.

De ziekte werd het eerst in Vinkt signaleerd op 23 januari 1853 en kende een eindpunt rond 30 juni 1853 (2). In totaal zijn er 315 personen besmet geweest, 31 of 32 personen zijn aan de ziekte gestorven(3). Een telling van 25 juni leert ons dat van de toen nog 28 tyfusslachtoffers er 12 van het mannelijk en 16 van het vrouwelijk geslacht waren. Op dat moment ontvingen nog 48 personen allerlei zorgen. Het lijkt dan ook weinig waarschijnlijk dat alle sporen van de ziekte rond 30 juni verdwenen zouden zijn. Hetzelfde rapport

Registers burgerlijke stand

Grafiek 1
Overlijdens te Vinkt, Zeveren en Meigem tussen 1833 en 1860

Register Burgerlijke Stand Vinkt

Grafiek 2
Overlijdens in Vinkt in 1853

(4) vermeldt namelijk nog een aangroei van zieken in de maand juni. Tussen 1 en 7 juni worden er 7 nieuwe gevallen gesignaleerd, tussen 9 en 13 juni 9 en tussen 14 en 23 juni 15 nieuwe gevallen.

Vinkt werd dus wel erg zwaar door deze ziekte getroffen. 315 zieken op een toenmalige bevolking van 1.945 personen is een groot aantal (16,1%). Het dodenaantal lag de jaren voordien rond de 25 in de eerste zes maanden van het jaar. Eind juni 1853 was dit reeds opgelopen tot 45. Het totale aantal zou in 1853 uiteindelijk 74 bedragen. Dit is een van de hoogste sterftecijfers van de eeuw, met uitzondering van de hongerperiode 1846-1848 toen deze aantallen nog veel hoger lagen.

Merkwaardig is dat de ziekte een zeer geïsoleerd karakter had. Als we de overlijdens van Vinkt vergelijken met deze van twee aangrenzende gemeenten, Zeveren en Meigem, voor de periode 1833 tot 1860, dan merken we dat, daar waar de lijnen elkaar vrij getrouw volgen gedurende die dertig jaar, beide laatste gemeenten geen beduidende verandering te zien geven in de sterftecijfers voor 1853 (grafiek 1). In beide was nochtans tyfus voorgekomen: in Zeveren zouden er twee gevallen van tyfus gesignaleerd zijn (5), in Meigem drie gevallen. Deze laatsten waren geïmporteerd door meisjes die in Vinkt in de kantwerkschool werkten (6).

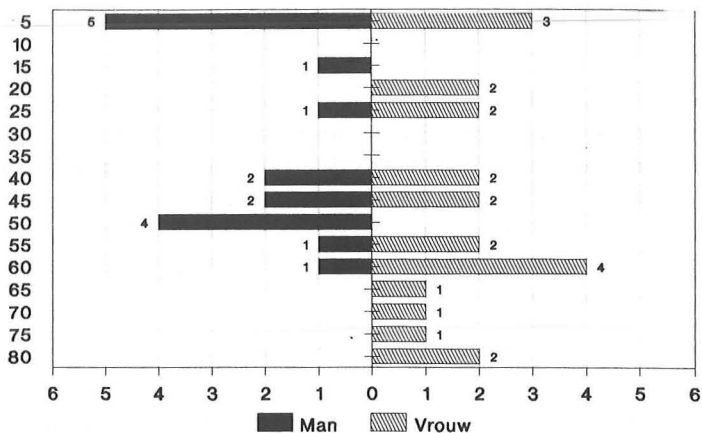
Vooral in de beginperiode maakte de ziekte veel slachtoffers. Er waren 8 overlijdens in maart, 19 in april, 7 in mei en juni en 6 in juli (grafiek 2). Dit waren natuurlijk niet allemaal slachtoffers van de ziekte. Het is echter wel zo dat tyfus deze getallen bovenmatig aandikte.

Bekijken we de gegevens van naderbij dan merken we dat er in de tyfusperiode 17 personen van het mannelijk geslacht overleden en 22 vrouwen.

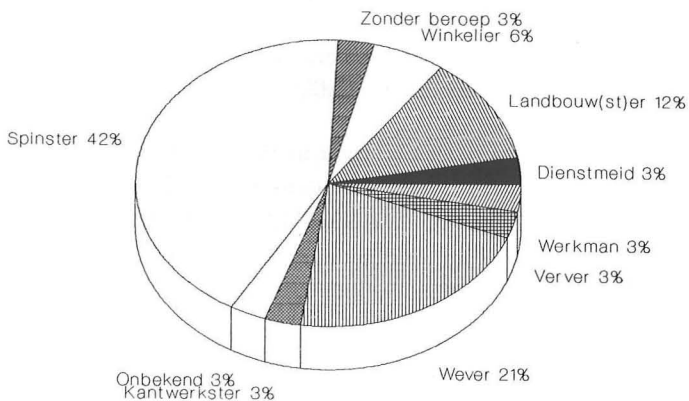
De kindersterfte was vrij groot 8 op de 39 (grafiek 3). Het gaat hier echter voornamelijk om zuigelingensterfte. De leeftijd varieert van 2 dagen tot 9 maanden. (Zie bijlage I)

Er overleden 5 personen uit de leeftijdsgroep 15 tot 25 jaar. De meeste slachtoffers waren echter volwassenen tussen 36 en 60 jaar. Onderverdeeld per maand merken we dat de meeste slachtoffers in deze groep vielen tussen februari en juli.

Op 23 april meldt *Le Messenger de Gand* dat tot begin april de dodelijke slachtoffers, op enkele uitzonderingen na, *zwakke personen, of reeds lijdende*

Grafiek 3
Leeftijd overledenen van Vinkt in 1853

Grafiek 4
Overledenen van Vinkt in 1853, Onderverdeling per beroep

aan een ziekte van de organen zijn. Gezonde personen zijn er bijna allemaal tegen bestand. In de periode van 15 tot 18 april was er 1 hervallen, en waren er 7 personen aangetast, waaronder verscheidene sterke mensen genietend van een stevige gezondheid. Zij werden tenminste 3 maal 24 uur geveld door de ziekte. Dit verhoogde natuurlijk de terreur in de gemeente (7).

Zoals in dergelijke omstandigheden te verwachten valt trof zo'n epidemie vooral de meest behoeftigen (grafiek 4). Indien we voor de tyfusperiode een uitsplitsing maken per beroep dan stellen we vast dat 42% van de slachtoffers spinsters waren en 21% wever. De kantwerksters komen slechts voor 3% in de cijfers voor. Een merkwaardige situatie, want de kantwerkscholen worden door alle bronnen als de broeihaarden van de ziekte aangegeven. Kennelijk konden de jongeren zich van de ziekte beter herstellen en werden vooral de ouders getroffen. Een reden kan liggen in het feit dat kinderen die de leeftijd van +10 haalden reeds tot de sterksten behoorden. De zwakkeren stierven reeds vroeger. Kinderen zullen bij het ziek worden automatisch meer in bed blijven dan de ouders omdat ze geen gezin hebben om voor te zorgen. Aangezien rusten bij een dergelijke ziekte belangrijk is, kunnen we hierin een verklaring vinden voor het gering aantal slachtoffers onder de kinderen en het grotere aantal onder de volwassenen(8).

Het verloop van de gebeurtenissen in Vinkt.

Alhoewel achteraf blijkt dat de eerste ziektegevallen reeds eind januari 1853 moeten worden gedateerd schreef het gemeentebestuur nog op 18 februari een brief aan de provinciegouverneur met de mededeling dat de kantwerkscholen binnen de gemeente *met betrekking tot de gezondheid nogal in eenen tamelijken voldoende staet verkeeren* (9).

Vanaf maart werd het echter voor de autoriteiten duidelijk dat maatregelen moesten worden genomen. Op 19 maart werd Dokter Dumont naar Vinkt gestuurd om een evaluatie te maken van de steeds zorgwekkender toestand. Er waren op dat moment reeds 92 inwoners getroffen voornamelijk kantschoolwerksters tussen 10 en 18 jaar (10). Niettegenstaande het aantal getroffen personen erg hoog was, stelde de dokter toch vast dat het aantal dodelijke slachtoffers laag bleef. Vijf personen stierven tot op dat moment aan de ziekte (11).

De haard van de ziekte bevond zich in de kantwerkscholen waarvan er in de gemeente vier waren. De dokter stelde dan ook voor deze scholen te sluiten en ze te laten witten en ontsmetten. Hij vroeg ook eenzelfde behandeling voor de woningen van de besmette personen. Verder stelde hij voor een noodhospitaal op te richten. Daarbij merkte hij wel op dat dit bijzonder moeilijk zou zijn gezien de slechte financiële toestand van de gemeente. Ook het gemeentebestuur kloeg over de financiële toestand van de gemeente: *Zonder subsidie van staat en provincie Mijnheeren is het onmogelijk te kunnen volhouden om de vereischte en onvermeidelijke noodwendigheden aen de typhoiden te bezorgen. Wij gelooven ons te mogen onthouden U te erhaelen ofte voor ogen te leggen den ongelukkigen financielen toestand der gemeente, de verschillende comtabiliteiten die de gemeente en armgesticht hebben het U al genoegzaam bewezen (12)*. De gemeente had namelijk een schuld van 6.000 fr.

Op 21 maart besliste het College dan ook de kantwerkscholen te sluiten. Pastoor Baetens (13), directeur van één der kantwerkscholen, legde dit bevel echter naast zich neer. *Hy beweerde dat de kinderen beter in de school waeren dan in hunne wooning (14)*. Daarop werd hem, in een brief van 22 maart, bevolen de school binnen de 24 uur te sluiten anders volgde de sluiting van ambtswege (15). Ondertussen informeerde de gemeente zich in een brief aan de Procureur des Konings of zij het recht hadden dergelijke actie te ondernemen (16). De politiecommissaris kreeg de opdracht het schorsingsbesluit uit te voeren. De pastoor haalde bakzeil en sloot de school *maer hy deed het slechts een kwartier voordat de vier en twintig uren waren verlopen (17)*.

Een week later, op 27 maart 1853, kwam het gemeentebestuur, op een buitengewone zitting van de gemeenteraad, bijeen. *De voorzitter geeft verslag van het advies van den traiterenden Docter Verbiest (18), bij welke hij van gevoelen is, dat de kinderen welke door den typhus niet aengedaen zijn nochte de dispistien niet hebben mogen beginnen werken*. Het College stelde vast dat *sedert de sluiting al die lokalen, gekuischt, gewit en verlucht zijn gedurende negen dagen en ze is van gevoelen de zelve te openen op overmorgen (19) en op de volgende voorwaarden waer naer de kantwerkschoolhouders zich zullen moeten gedragen, en er door hunne kinderen zoveel het hun aengaen moge aen te doen volkomen onder hunne persoonlijke verantwoordelijkheid (20)*.

De voorwaarden waren de volgende:

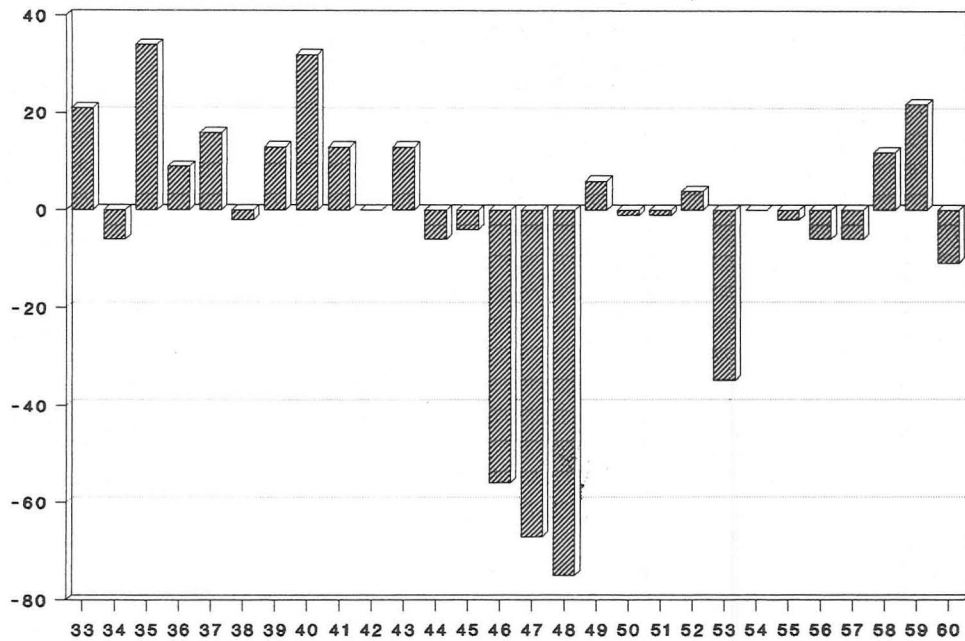
1. *Schooluren: 's morgens van 6 uren tot 8 uren, van 9 tot 11 uren, des namiddags van 1 uren tot 4 uren, van 5 uren tot 7 uren 's avonds.* De tijden tussen de uren mag geen enkel kind in het lokaal verblijven noch er werken. Ze zijn verplicht te spelen en zich te verzetten.
2. *Geen vierpotten mogen gebruikt worden.*
3. Er mogen geen kinderen worden aanvaard die door tyfus besmet zijn geweest.
4. *Dat de kinderen die hun plichten vervullen s' middags mogen komen middagmalen in het huis die de commissie, gelast met het ontvangen der giften gedaan in voordeel der armen, ter haren beschikking heeft.*

Het College voegde er nog aan toe dat bij het eerste teken van tyfus de school in kwestie opnieuw moet worden gesloten.

Op 6 april brengt Dokter Dumont een nieuw bezoek aan Vinkt. Hij stelde vast dat de ziekte nog steeds uitbreiding nam maar dat zijn voorstellen werden uitgevoerd. In een derde rapport van 13 mei bleek het aantal zieken te zijn opgelopen tot 217 en het aantal doden tot 25. Hij stelde verder vast dat de ziekte minder intens geworden is en dat de grote stijging van het aantal besmette personen rond 5 en 6 mei waarschijnlijk te wijten is aan een plotse temperatuurverandering. Het ziektebeeld vertoonde geen verandering en de meeste nieuwe gevallen deden zich voor in woningen waar er reeds besmette personen waren. De sluiting van de scholen volstond volgens hem om de eerste besmettingshaarden uit te schakelen. Sinds hun heropening was er geen enkel nieuw geval meer gesignaleerd. In een laatste rapport van 25 juni werd echter gewag gemaakt van een heropflakking. Opnieuw waren kinderen uit de kantwerkscholen getroffen.

De kantwerkscholen.

Uit alle verslagen blijkt dat de hygiëne in de kantwerkscholen de oorzaak was van het uitbreken van de ziekte. De gemeente Vinkt was verarmd door de instorting van de linnenindustrie. De economische situatie was spectaculair verslechterd vanaf de jaren '30. Dit blijkt duidelijk wanneer we voor Vinkt het geboortensaldo bepalen voor die periode. Vanaf 1842 tot 1860 sterven er bijna continu meer mensen in Vinkt dan er geboren worden (grafiek 5). De mechanisering van de textielnijverheid speelde natuurlijk een belangrijke rol. Thuisarbeiders konden niet langer concurreren met de fabrieksnijverheid, en

Registers burgerlijke stand Vinkt

Grafiek 5
Geboortenoverschot van Vinkt van 1833 tot 1860

precies op het ogenblik dat de arbeidsmarkt overspoeld werd door bezitslozen, dagloners en landarbeiders, ging ook een deel van de buitenlandse afzetmogelijkheden voor linnen verloren (21). Protectionistische maatregelen in sommige van onze buurlanden o.a. Frankrijk, vormden de doodsteek voor deze belangrijke bedrijfstak in Vlaanderen.

Ook in Vinkt werden heel wat gezinnen getroffen door deze crisis en verloren aldus hun bestaansmiddelen. Van de in 1846 210 aanwezige getouwen waren er maar een 90-tal meer werkzaam (22). Om toch voor een zeker inkomen te zorgen werden de kinderen meer en meer ingeschakeld om voor het broodnodige inkomen te zorgen. De kinderen verdienden er 40 à 50 centiemmen per dag (23). Om daaraan tegemoet te komen werden in de jaren '40, in het Vlaamse land, dan ook vele kantwerkscholen opgericht. De naam "scholen" kan hier verwarring stichten. Het gaat om werkplaatsen waar vele uren per dag gewerkt wordt en waar van schoolse activiteit nauwelijks sprake is.

In 1853 telde Vinkt drie kantwerkscholen voor meisjes en één voor jongens. Een kantwerkschool voor jongens was zeer uitzonderlijk aldus De Potter en Broeckeaert en zij voegden er aan toe dat *op zedelijk gebied, het onderwijs der jeugdige knapen daaronder lijden moet* (24). Dit wijst dan ook op de uitzonderlijk moeilijke economische omstandigheden waarin de gemeente zich bevond.

De kantwerkschool voor jongens had een oppervlakte van 57,81 m² en een hoogte van 2 meter (volume 115,62 m³). Deze school telde in 1853 een 100-tal leerlingen.

De drie kantwerkscholen voor meisjes waren:

1. De school van Mr. Pastoor, met een oppervlakte van 45,83 m² en een hoogte van 2,15 m (volume 98,53 m³). Deze school bevond zich op de benedenverdieping en had geen bevoering. Er waren in 1853 78 kinderen.
2. De school van een kanunnik uit Brugge met 100 leerlingen. Het was een nieuw gebouw, met een oppervlakte van 80 m² en een hoogte van 3,70 m (volume 296 m³).
3. De school van de zusters Vandenbossche was een kleinere kantwerkschool met ongeveer 34 leerlingen en een oppervlakte van 21,06 m², een hoogte van 2,25 m en dus een volume van 47,39 m³.

Een eenvoudige rekensom leert ons dat de ruimte waarover de leerlingen/ arbeidsters beschikten in alle scholen vrij gering was.

School	maximaal aantal m ² per leerling	aantal m ³ lucht per leerling
Jongensschool	0,5	1,15
Pastoorsschool	0,5	1,2
Kanunnikschool	0,8	2,9
School Vandebossche	0,6	1,3

De levens- en werkomstandigheden.

Dat in omstandigheden waarbij mensen gedurende uren op elkaar gepakt zitten, ziektes kunnen ontstaan moet ons niet verwonderen. Dokter Ladors beschreef zijn bezoek aan de kantwerkschool van de pastoor als volgt: *Vanaf het binnenkomen wordt men geslagen door de hoge temperatuur en de besmette lucht die iedereen verstikt die er durft binnendringen. Het is daar, in een laag hok van het meest ongezonde type, dat men al deze jonge kinderen ziet, opgetast de een tegen de andere. Door het verbruik van zuurstof, de vorming van koolzuur, de verdamping van dierlijke materie aangetrokken door de ademhaling, wordt het meest subtiele van alle vergiften voortgebracht, nl.: giftige dampen. Die dampen nemen de arme sukkel met zoveel meer gemak op indien zij jong zijn, en hun dagelijkse voeding niet in verhouding staat met de groei en ontwikkeling van hun organisme (25).* In dergelijke omstandigheden verbleven de kinderen 7/8 van hun werkdag die begon om 6 uur in de morgen en duurde tot 8 uur 's avonds.

De echte beginhaard van de ziekte werd gesitueerd in de kanunnikschool. Deze school was nochtans pas nieuw, goed gebouwd en goed verlucht. Midden maart waren in deze school reeds 30 leerlingen besmet. In dezelfde periode verlieten ook 18 leerlingen de pastoorsschool *om redenen van de ziekte of uit schrik (26).*

De meeste lokalen lieten dus veel te wensen over wat betreft de werkruimte voor de arbeid(st)ers. Verder was het werk veel te langdurig en te nauwkeurig om na verloop van tijd geen gezondheidsproblemen op te leveren voor

kinderen van 7 tot 10 jaar en ouder. Een briefschrijver vertelt het volgende in *Le Messenger de Gand*: *Wij hebben, tijdens de winter, kinderen zien werken vanaf het kriecken van de dag tot de middag en van één uur tot tien uur in de avond, met slechts een kwartier pauze die werd gebruikt voor het verorberen van een stuk brood. Veel kinderen moesten op dit uur van de nacht een half uur afleggen om thuis te geraken, langs bar slechte wegen, vaak door de regen of de sneeuw. Ze komen kletsnat thuis en vinden geen vuur om zich te verwarmen voor het slapengaan op stro of bladeren. Meestal hebben ze geen deken om zich te bedekken. Dit kon niet blijven duren, een ziekte moest er het gevolg van zijn (27).*

Een andere brief beschreef de toestand in de Vinkte woningen. *Er gebeuren hier zaken om de sterkste harten te ontroeren en de minst gevoeligen tranen te laten vloeien: stel u de hutten voor, waar alles ontbreekt, bewoond door 8 tot 10 personen, soms door drie verschillende families, die er met moeite ruimte hebben. De sfeer is er geladen met ziekelijke dampen, je vind er drie kinderen reeds slachtoffer van de tyfusplaag, in de hoek naast het vuur, als ze al vuur kunnen maken; een vader, een moeder krachteloos, zonder voedsel, bijna niet gekleed; zonder dekens, afgemat van de honger en uitgeput door de ellende, de rest van de kinderen nog niet aangetast, die zich wat soelaas kunnen verschaffen, zonder werk, gedwongen alles te delen met de ongelukkige slachtoffers. 's Nachts slapen ze op het weinige stro, als ze er al hebben want ze slapen op de naakte grond, bij de door tyfus aangetaste broers en zusters: etend een stuk brood, of een mengsel van water met roggebloem, wachtend tot de hand van de liefdadigheid die hen vandaag voedt hen morgen niet laat sterven (28).*

Ook Dokter Ladors trekt fors van leer tegen de eigenaars van de scholen. Hij verweet hen kortzichtigheid en schreef: *onze wet legt straffen op aan hen die aan plagerijen meedoen, terwijl ze doof blijven t.o.v. de mensen die door hebzucht gedreven zich niet schamen de jongsten van een ganse bevolking te vernietigen, te doen opsluiten in echte riolen, jonge mensen nochtans bestemd om ons te vervangen.* Ik ga volmondig akkoord, zegt de dokter, dat men kinderen moet voorbereiden op de arbeid, maar volgens mij is het duizend keer beter dat de kinderen op straat lopen en opgevoed worden in luiheid dan hen op te offeren voor een vals liefdadigheidsdoel of een voorgewende menslievendheid. *Ieder onbewoond verklaarde school moet verboden worden, ze moet gesloten worden, niet voor enkele dagen maar voor altijd. Als het*

waar is dat onze wetten ontoereikend zijn op dat vlak, dan is dit een leemte in onze wetgeving, die men zo spoedig mogelijk moet aanvullen (29).

De epidemie taste ook het nog het resterende economisch leven in Vinkt grondig aan. Geen enkele bezoeker, vreemdeling of handelaar kwam nog naar de gemeente. Men deed een grote omweg om deze te vermijden: *de landbouwers van de gemeente die nog niet besmet zijn gaan op zondag, naar de omliggende gemeenten om hun religieuze verplichtingen te volbrengen. Verscheidene kleinhandelaars staan reeds aan de rand van het bankroet (30).* De gemeente bood aldus deze briefschrijver, een zeer treurige aanblik: *Bij de minste zonnestraal ontmoet men er bleke figuren, met afgeschaafde huid (slichten), die beginnen te herstellen van de tyfus (31).*

Bestrijding van de ziekte.

De ziekte werd vooral bestreden door het sluiten van de kantwerkscholen. Deze maatregel werd zoals hierboven vermeld slechts zeer kort toegepast. Door de provinciale geneeskundige dienst werd voorgesteld tot het oprichten van een hospitaal. Om budgettaire reden was dit geen gemakkelijke opgave en uiteindelijk resulteerde het in het ter beschikking stellen van enige lokalen van de handwerk- en gemeentescholen. *De bedoeling is daar de zieken onder te brengen van arme families, die nog niet besmet zijn om op die manier, door afzondering, de overige leden van het huisgezin te bevrijden (32).* Een aantal onderstandswoningen worden ook met dit doel voor ogen toegewezen aan behoeftigen (33).

Er waren echter niet alleen budgettaire problemen. Volgens dokter Dumont was er ook de slechte wil van de zieken die hun familie niet wilden verlaten en zich niet wilden laten verzorgen door vreemden (34). Algemeen kunnen we stellen dat de dokters eerder de verdere uitbreiding van de ziekte probeerden te voorkomen. Van enige therapie of het gebruik van geneesmiddelen was helemaal geen sprake.

De hulp.

Om aan de meest dringende nood tegemoed te komen werd door het armbestuur en het bijstandcomiteit voedsel en kleding uitgedeeld. Meer dan 500 behoeftigen ontvingen dagelijks een voedzame soep. Er werden klederen

en beddegoed uitgedeeld en 180 kinderen van de kantwerkscholen kregen een noodrantsoen in de gemeentelijke keuken (35).

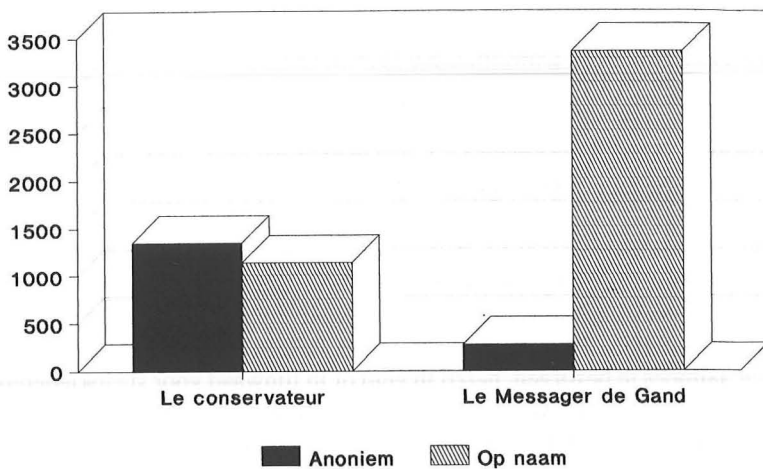
Het is vooral rond deze hulp dat er een conflict ontstond tussen pastoor J.J. Baetens en het gemeentebestuur, een conflict dat nogal wat weerklank vond in de toenmalige pers. Daarover later meer, nu eerst de feiten.

Op 24 maart lanceerde de pastoor een oproep in de katholieke krant *Le Conservateur* om hulp te bekomen voor de slachtoffers van de ziekte. Er werd speciaal gevraagd naar broeken voor kinderen tussen 12 en 16 jaar (36). Andere kranten volgden met eenzelfde oproep. In *De Broedermin* vroeg men een aalmoes te bezorgen, hetzij in geld of in lijnwaad voor slaapklederen en hemden. Tweederde van de zieken, schrijft de krant, bezat slechts één hemd en het was onmogelijk hen op tijd te verschonen (37).

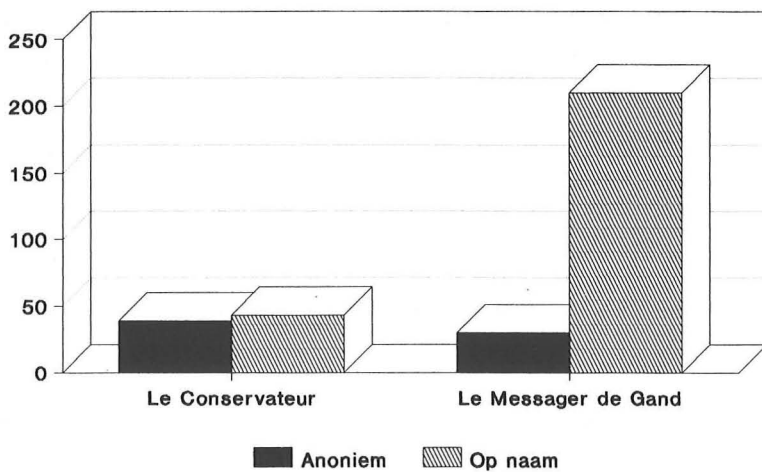
Tengevolge van deze oproepen stroomden de giften toe. In *Le Conservateur* werd bijna dagelijks een lijst afgedrukt van de nieuw binnengekomen giften. Bij deze krant kwamen de bijdragen vooral binnen in de periode tussen 25 maart en 5 april. Dit was dus direct na de eerste oproep. Vanaf 10 april werden de bijdragen zeldzamer en kleiner. In de liberale *Le Messenger de Gand* begon de intekenlijst pas op 23 april. De bedragen die hier dagelijks binnenkwamen waren groter. Beide kranten haalden een behoorlijk bedrag aan hulp gelden op: *Le Conservateur* in totaal 2.490 fr., *Le Messenger de Gand* 3.638 fr.

De schenkingen kwamen uit alle lagen van de bevolking. De personen werden dikwijls met naam en toenaam genoemd. De adel en de rijke burgerij waren op de lijsten ruim vertegenwoordigd. Op de lijst van *Le Messenger de Gand* kwamen ook een aantal organisaties een duits in het zakje doen zoals “La Société Royal des Mélomanes”, de loges “Septentrion” en “La Fidélité”, “La Société des Ancien Frères d’armes de l’Empire”, “La Société Royal Broedermin en Taelyver”, e.a.

Een deel van de giften gebeurde anoniem. Over beide kranten gespreid werd 27% van het totale bedrag anoniem geschonken. De verhouding tussen *Le Conservateur* en *Le Messenger de Gand* is wel frappant. Bij *Le Conservateur* kwam 1.351 fr van de totale 2.490 fr. uit anonieme schenkingen. Bij *Le Messenger de Gand* slechts 277 fr van de totale 3.638 fr. (grafiek 6). Een dergelijke verhouding vinden we ook bij het aantal schenkers. Het aantal

Grafiek 6
Verhouding giften op naam t.o.v. anonieme giften per krant

Grafiek 7
Verhouding schenkers op naam t.o.v. anonieme schenkers

personen dat een gift deed via *Le Messenger de Gand* was veel groter dan via *Le Conservateur*. Ze waren daarenboven bijna allemaal op naam (grafiek 7). Naast giften in geld vinden we in *Le Conservateur* ook een lijst met giften in natura: kinderbroeken, dekens, oud linnen, kousen, enz. (Zie bijlage II).

Andere hulp kwam van de nationale overheid, die op 14 april 1853 een toelage van 500 fr aan de gemeente gaf om haar te helpen bij *het bestryden der onkosten, voortkomende uit de ziekte, welke aldaer woedt* (38). Een tweede subsidie van 500 fr. volgde in juni (39). Ook de provincie gaf een toelage van 500 fr. (40).

De Gentse Bisschop stelde geld ter beschikking en zond op zijn kosten Zusters van Liefde naar Vinkt om de zieken te verzorgen en de hulpmiddelen toe te dienen (41). De komst van deze zusters naar Vinkt, waarvan er trouwens ook één besmet geraakte, wordt in *Le Conservateur* als volgt beschreven: *De zusters assisteren dag en nacht aan het ziekenbed van de tyfuspatiënten en brengen hen verlichting in hun lijden* (42). En verder: *Deze goede zusters gaan van deur tot deur, van hut tot hut, en brengen aan de arme zieken geneesmiddelen tegen hun ziekte, troost in hun leed, steun in hun uitputting, en boven alles goddelijke vertroosting door christelijke barmhartigheid. De sympathie verzacht het lijden meer dan de geneesmiddelen; de zachte woorden en vriendschap die doordringen tot de ziel van de armen verlossen hen van de uitputting. Men weet dat de armen weinig doen aan de orde, de netheid van het huishouden; de zusters doen dagelijks ondervindingen op, maar deze Zusters van de Voorzienigheid stellen zich niet enkel tevreden om de zieken te helpen hun wonden te verbinden, ze leren veel families hoe de zieken te verzorgen, de was te doen, het schoonmaken van de woning, het witten van de muren, het wassen van henzelf en de kinderen; in feite leren ze hen duizenden kleine dingen die een goede moeder moet kennen, maar die deze armen, bij gebrek aan opvoeding, te veel verwaarlozen* (43).

Er komt een hulpprogramma tot stand, met benefietavonden en publicaties voor het goede doel. Enkele voorbeelden.

- Een groep Gentse industriëlen legde een intekenlijst en slaagde erin om in 48 uur 3.400 fr. in te zamelen (44).
- Er werd in Spiegelhove een benefietconcert gegeven, op O.L.H. Hemelvaart, door drie lyrische genootschappen: “La Société des Fanfares”, het

- “Willemsgenootschap” en “La Société des Choeurs”. De inkom bedroeg 50 cent. De opbrengst was voor de zieken (45).
- De componist van een wals voor piano, getiteld “Ei! ‘t was in Mei” schonk de winst aan de armen van Vinkt. De wals was te koop bij de Gentse uitgever Gevaert (46).
 - Een “Romance voor basstem”, uitgegeven bij dezelfde Gevaert, werd verkocht ten voordele van de zieken. Dit muziekwerk kreeg de titel “Le Médiant”. De tekst was van een zekere M.F.D., officier bij het 12e regiment; de muziek van Meester R. Damman, oud-koster van Vinkt en schoolmeester van 1839 tot aan zijn overlijden in 1871 (47).
 - Arbeiders doen een inspanning en storten een bijdrage (48).
 - De “Société des Melomanes” houdt een collecte in Café Minard waar ook muzikale avonden georganiseerd worden voor het goede doel (49).
 - Cafés houden collectes onder hun gasten (zie bijlage II).
 - De “Société de Rhétoriques, les Fontainistes”, houdt een voorstelling. De opbrengst is voor de zieken. Een aantal personen wordt omwille van zijn bijdrage speciaal vermeld nl. M. Drory voor gratis gas, M. Minard eigenaar van het theater die 60 fr. korting gaf, M. Snoek-Ducaju voor het gratis drukken van de uitnodigingen en de tikets, M. Dullé voor de gratis affiches, M. Rogier, dirigent die geen salaris wou en M. Claeys de kapitein van de brandweer die gratis werkte. Verder ook nog M. Lobert, kapper van het theater die eveneens gratis werkte.

Het conflict met de pastoor.

Wanneer we de startdata van de intekeningen nog even bekijken dan merken we dat bij *Le Conservateur* direct na de oproep van de pastoor de giften binnenkwamen. *Le Messenger de Gand* startte zijn campagne pas na 20 april 1853. De tyfus bevindt zich dan wel op haar hoogtepunt maar de werkelijke reden moet ons inziens gezocht worden in het conflict dat over deze hulpelden uitbrak tussen de pastoor en het gemeentebestuur.

Pastoor Baetens, die de aankondiging in *Le Conservateur* had laten plaatsen en met de krant ongetwijfeld over een inschrijvingslijst had onderhandeld, was van mening dat de gelden die erop gestort werden hem toekwamen en dat hij die gelden dus naar eigen goeddunken aan de hulpbehoevenden kon besteden. Dit was ook de visie van de krant. Zij schreef op 1 mei *Als de administratie van de Armenzorg of het Comité “Hulp aan Vinkt” zich tot ons*

zou wenden met de vraag een intekenlijst te openen ten voordele van de arme zieken van deze gemeente, dan zouden wij deze prijzenswaardige intenties van de leden ter harte nemen, maar aangezien het initiatief genomen is door een andere bron, zijn wij niet verplicht rekenschap te geven van de opdrachten waarin wij investeren (50).

De gemeenteraad en met hen het Weldadigheidsbestuur en het Bijstandscomitee dachten er echter anders over. Zij begaven zich naar het bureel van *Le Conservateur* om de hulpelden te innen en stelden daar "tot hun verbazing" vast dat de pastoor een som van 2.490 fr. had ontvangen. Het gemeentebestuur schreef dan ook een brief naar pastoor Baetens met het verzoek de som binnen de twee dagen aan de ontvanger van de gemeente te bezorgen (51). Aangezien de pastoor daar geen gevolg aan gaf besloot het College op 16 april 1853 *de permanente deputeiten van den provinciale raed te verzoeken om de benodigde bemagtiging ten einde Heer Jean Josef Baetens, pastor dezer gemeente in rechte te mogen aanspreken tot de overstelling der gedaene giften ten gevolge van een oproep in het voormelde bureel Conservateur ten voordele van de gemeente (52).*

In de pers ontspoon zich dan ook een pennestrijd met supporters voor beide stellingen. In *Le Conservateur* verdedigde men natuurlijk de eigen beslissing. In *Le Messenger de Gand* en in *De Broedermin* vocht men ze aan. Het geheel leidde tot een niet zo fraai spektakel over de hoofden van de zieken heen. Men verweet de pastoor verkwisting en oneigenlijk gebruik van de gelden. De pastoor gaf in *Le Messenger* een overzicht van zijn uitgaven. Zij werden als volgt in *De Broedermin* overgenomen:

<i>Uitdeling van soep</i>	420 fr
<i>Uitdeling van bouillon</i>	210 fr
<i>Uitdeling van tisane (53)</i>	108 fr
<i>Onderhoud (in zyn huis) van twee zwarte zusters</i>	300 fr
<i>Onderhoud (in zyn huis) van eene zieke zwarte zuster</i>	163 fr
<i>Reiskosten der zusters</i>	50 fr
<i>50 bedstoelen</i>	300 fr
<i>100 paljassen en hoofdkussens</i>	515 fr
<i>200 sargien (54)</i>	300 fr
<i>Uitdeling in geld en vervoerskosten</i>	125 fr
<i>Totaal</i>	2491 fr

De redacteuren van beide kranten uitten volgende kritiek. (We geven de tekst weer zoals hij in de Broedermin werd opgenomen.)

De korrespondent doet op deze rekening eenige bemerkingen. Er is, zegt hy, bouillon en tisane uitgedeeld, maer dit was eene nutteloze uitgave, derwyl de zieken alles wat door de geneesheren voorgeschreven was, in de gemeentelyke keuken konden krygen.

De somme van 513 fr voor het onderhoud der dry zwarte zusters heeft veel verwondering gebaerd, te meer daer de overste van het klooster aen een zeer achtbaer persoon der gemeente verzekerd had, dat de armen geen centiem zouden moeten betalen. De zusters zelven zouden haer leed hebben doen kennen, omdat men eene zoo zware somme voor haer onderhoud in rekening bragt, derwyl zy gedacht hadden uit zuivere menschenliefde naer Vynckt geaen te zyn.

Wat de vyftig bedstoelen en 100 paljassen betreft, waervoor de pastoor 851 fr in rekening brengt, de korrespondent van Vynckt meldt, dat het bystandskomiteit, in dryën verdeeld, verleden woensdag al de arme huizen en zelfs die, welke zich in geenen volkomen staet van armoede bevinden, heeft bezocht, en er maer 2 bedstoelen en 29 paljassen heeft gevonden, welke van het komiteit zelve niet kwamen, - dat er sinds nog 18 geleverd en nog dry besteld zyn by de schrynwerkers Van Daele en Bekaert, doch dat er in de gemeente geene andere uitgedeeld of besteld zyn.

Het bystandskomiteit van zynen kant hield al de schrynwerkers en een twintigtal naeisters bezig en alles werd uitgedeeld naermate het gereed was.

En verder: Van den 23 maert tot den 10 april waren er twee zusters te Vynckt. Dan kwam er eene derde by en den 30 april deelde de pastoor aen het komiteit van bystand zyne rekening mede, waerby het onderhoud der zwarte zusters met de onkosten der reize van Gent naer Vynckt op 513 fr gebragt was.

Welnu, deze zusters hebben gezamenlyk ongeveer honderd dagen dienst gedaen. Dat is dus 5 fr per dag voor iedere zuster, dat de armen der gefolterde gemeente betaeld hebben. Is een ryk man, die zooveel voor eene zieke dienster betaelt? Wy gelooven het niet, en het is met een pynlyk gevoel, dat wy eene zoo jammerlyke zaek aenstippen (55).

De pastoor reageert kort daarop als volgt in *Le Messenger de Gand*: *Ik verneem dat u, in uw nummer van 3 mei laatstleden een onvolledige publikatie deed van de gedane en de nog te maken uitgaven ten voordele van de tyfuspatiënten van mijn parochie. Zoals de opmerkingen, die deze publikatie vervolledigen, niets*

anders willen bereiken dan het in twijfel trekken van mijn goede trouw en ongeïnteresseerd zijn in het volbrengen van mijn opdracht die door de armen me zijn toevertrouwd, voel ik me verplicht, wanneer de ziekte zal gestopt zijn, niet een bij benadering maar gedetailleerde rekening te publiceren, zoals ik tot nu toe had moeten doen (56).

Een dergelijke verantwoording werd echter niet meer teruggevonden. Vanaf juli 1853 wordt trouwens door de pers met geen woord meer gerept over slachtoffers en/of gevolgen van deze tyfusepidemie.

Besluit.

Werkloosheid en lage lonen zorgden in de periode 1840-1860 continu voor een ellendige toestand onder de arbeidende bevolking. Kinderen werden verplicht om voor de nodige aanvulling van het gezinsinkomen te zorgen.

De industriële revolutie ging dus gepaard met een gigantisch verarmingsproces in Vlaanderen. Deze ellende lokte tot het midden van de 19e eeuw weinig reactie uit. Ook in Vinkt merken we dit. Er is geen sprake van een opstandige bevolking. De mensen ondergaan gedwee hun lot. Wel wordt er een humanitaire actie op touw gezet. De rijke, vooral Gentse, burgerij geeft een aalmoes, 5 fr., 10 fr., 20 fr... (57). Anderen duiken in hun kleerkast op zoek naar wat oude spullen, een paar broeken, wat lakens, een *paquet vieux linge*. De giften zijn eenmalig, zo ook alle solidariteit.

De problemen van de getroffen en komen in de pers maar matig aan bod. De kranten besteden er hooguit een paar “bloedstollende” artikelen aan, gebaseerd op de rapporten van de artsen. Al vlug ontaarden de artikelen in een pennestrijd over wie wat waar mocht uitgeven, wie goed helpt en wie slecht, wie het geld in eigen zak steekt of wie het graag ter beschikking zou hebben. In de laatste krantenartikels is over de zieken, waar het toch allemaal om zou moeten gaan, geen sprake meer. De giftenstroom droogt op. De gegoede burger voelt zich kennelijk bekocht en houdt de beurs liever dicht. Financiële spitsvondigheden voeren de boventoon.

De gemeenteraad komt zelfs op 14 november 1853 tot de vaststelling dat het allemaal nog best is meegevallen. Er zijn niet “teveel” slachtoffers gevallen. Van beslissingen om dergelijke epidemieën in de toekomst te voorkomen is er geen spoor. Zou de geschiedenis zich dan toch herhalen?

Lieven DE RUYCK, Landegem

Noten.

- (1) Recueils de rapports concernant les épidémies qui ont régné à divers époques dans la Flandre Orientale, 1847-1853, rapport nr.1, p. 250-265.
- (2) Recueils de rapports... rapport nr.3, p. 250-265 (bijgeschreven achteraf).
- (3) Recueils de rapports..., rapport nr.4, p. 250-265.
- (4) Recueils de rapports..., rapport nr. 4, p. 250-265.
- (5) Recueils de rapports..., rapport nr. 4, p. 250-265.
- (6) Recueils de rapports..., rapport nr. 1, p. 250-265.
- (7) *Le Messenger de Gand*, 23/4/1853.
- (8) Met dank aan Dr. Meganck K. voor de nuttige inlichtingen.
- (9) RAG, Vinkt modern archief nr 29, kopieboek van uitgaande briefwisseling, 1851-1856.
- (10) RAG, Vinkt modern archief nr 9, Register van beslissingen van de gemeenteraad, 21 maart 1853.
- (11) Recueils de rapports..., rapport nr. 1, p. 250-265.
- (12) RAG, Vinkt modern archief nr 9, Register van beslissingen van de gemeenteraad, 21 maart 1853.
- (13) Was pastoor te Vinkt van 5 september 1849 tot 20 juli 1857. MICHEM F., *Vinkt, Kerk en Parochie*, p. 51.
- (14) *De Broedermin*, 5 mei 1853.
- (15) RAG, Vinkt modern archief nr 29, kopieboek van uitgaande briefwisseling, 1851-1856.
- (16) Ibidem.
- (17) *De Broedermin*, jrg. 6, 5 mei 1853, nr. 128
- (18) Verbiest was dokter in Nevele. Hij verving de Vinktse dokter Standaert *welken door de typhus op zijn uiterstelag*. Standaert zal echter herstellen en zijn praktijk in Vinkt de daaropvolgende jaren verderzetten.
- (19) Dinsdag 29 maart.
- (20) RAG, Vinkt modern archief nr 9, Register van beslissingen van de gemeenteraad.
- (21) VANDENBROECKE Chr., *Sociale geschiedenis van het Vlaamse Volk*, p. 177.
- (22) DE POTTER F. en BROECKAERT J., *Vinkt*, p. 8.
- (23) RAG, Vinkt modern archief nr 9, Register van beslissingen van de gemeenteraad, 21 maart 1853.
- (24) Ibidem.
- (25) Recueils de rapports..., rapport nr. 4, p. 250-265, vrije vertaling.
- (26) Recueils de rapports..., rapport nr. 1, p. 250-265.
- (27) *Le Messenger de Gand*, nr. 120, 30/4/1853, vrije vertaling.
- (28) *Le Conservateur*, nr. 86, 27/3/1853.
- (29) Recueils de rapports..., rapport nr. 4, p. 250-265.

- (30) *Le Messenger de Gand*, nr. 113, 23/4/1853.
- (31) Ibidem.
- (32) *De Broedermin*, jrg. 6, 16/17 mei 1853, nr 139 en 140.
- (33) RAG, Vinkt modern archief nr.29, kopieboek van uitgaande briefwisseling, 1851-1853.
- (34) Recueils de rapports..., rapport nr. 3, p. 250-265.
- (35) *Le Messenger de Gand*, 24/4/1853.
- (36) *Le Conservateur*, 24/3/1853, nr. 83.
- (37) *De Broedermin*, 26 maart 1853.
- (38) Ruiselede krijgt om dezelfde reden een toelage van 150 fr. *De Broedermin*, jrg. 6, 17 april 1853, nr. 110.
- (39) RAG, Vinkt modern archief nr 9, Register van beslissingen van de gemeenteraad.
- (40) *Le Messenger de Gand*, 23/4/1853.
- (41) *De Broedermin*, 26 Maart 1853.
- (42) *Le Conservateur*, 2/4/1853.
- (43) *Le Conservateur*, 9/4/1853.
- (44) *Le Conservateur* 28/4/1853. De krant stelt aan de industriëlen de vraag of zij *dezelfde geste niet kunnen doen voor hun verminkte arbeiders en een hospice oprichten*. *Le Conservateur*, nr. 120, 30/4/1853.
- (45) *Le Messenger de Gand*, 28/4/1853.
- (46) *Le Messenger de Gand*, 3/5/1853.
- (47) *Le Conservateur*, 25/5/1853. F. Michem, *Vinkt, Kerk en parochie*, p. 72.
- (48) *Le Messenger de Gand*, 14/4/1853. De krant voegt ervolgende bedenking aan toe *Touchant exemple de bienfaisance bien digne de trouver des imitateurs*.
- (49) *Le Messenger de Gand*, 25/4/1853.
- (50) *Le Conservateur*, nr. 121, 1/5/1853
- (51) RAG, Vinkt modern archief nr29, kopieboek van uitgaande briefwisseling, 1851-1856.
- (52) RAG, Vinkt modern archief nr 9, Register van beslissingen van de gemeenteraad.
- (53) Kruidenthee, aftreksel van kruiden.
- (54) Dekens.
- (55) *De Broedermin*, jrg. 6, 5 mei 1853, nr. 128.
- (56) De brief werd overgenomen in: *Le Conservateur*, nr. 134, 14/5/1853.
- (57) Een ei kostte toen 0,06 fr., 1 kg. tarwebloem 0,4 fr.

BIJLAGE I - Overledenen in Vinkt in 1853

datum	naam	leeft.	beroep
16/11	Aerinck Maria Judoca	53	spinster
13/02	Bonderen Regina	79	spinster
09/05	Bruyneel Seraphina	42	spinster
04/10	Buyse Maria Theresia	38	spinster
25/03	Claeys Sophia	23	kantwerkster
08/03	Coopman "dood geboren mannelijk kind"		
07/05	Coopman Théophilus	9m	
09/04	De Baere Amelia	52	winkelierster
20/01	De Brabandere Elisabeth Rosalie	87	landbouwster
22/04	De Brabandere Rosalia	57	landbouwster
13/04	De Decker Charles Louis	21	wever
27/07	Demets Maria Thérèsia	7w	
23/01	De Meulemeester Lea	52	winkelier
30/12	De Moor Jan Baptiste	1	
26/06	De Muyter Amelia	39	spinster
30/07	De Novele Xaveria	76	spinster
23/04	De Smet Amelia	42	landbouwster
28/02	De Smet Blondina	45	spinster
24/04	De Smet Leonardus	39	wever
13/07	De Stoop Eugenia	38	spinster
19/03	De Vlieger Maria Thérèsia	58	spinster
21/04	De Volder Angelus	51	landbouwer
29/01	De Volder Emmanuela	73	
16/04	De Volder Frederica	53	spinster
02/04	De Volder Louis "natuurlijk kind"	2d	
06/04	De Volder Rosalia "moeder van 17"	18	spinster
08/04	De Waele Christina	80	spinster
16/05	De Waele Rosalia	37	winkelierster
25/04	De Winter Maria Theresia	67	spinster
04/10	Dhondt Coleta	49	spinster
04/09	Goemaere Joanna	70	spinster
08/06	Janssens Maria Valeria	2m	
27/03	Lobbens Melania		spinster
01/03	Martens Eugenia	59	spinster
06/06	Martens Isabella	80	spinster
18/05	Martens Sophia	62	spinster
22/07	Meunincx Maria Thérèsia	59	spinster
19/11	Musschoot Virginia	14	zonder beroep
02/09	Outreuve Abraham	63	werkmán

14/10	Poelvoorde Francisca	50	landvrouw
05/07	Pypaert Barbara Theresia	14	naaister
22/11	Schelpe Rosalia	50	spinster
21/04	Schelstraete Augusta	7m	
14/07	Scholier Rosalia	57	spinster
22/10	Sergeant Francisca	50	spinster
18/03	Synhaeve Julia	7m	
11/09	Tant Carolus	42	wever
07/11	Van Aal	5	
26/11	Van de Kerckhove Coleta	17	kantwerkster
04/11	Vanden Berghe Clement	69	werkman
17/02	Van Den Berghe Felix	8m	
17/04	Van Den Berghe Leonardus	47	landbouwer
07/09	Vander Vennet Maria Theresia	14	kantwerkster
27/06	Vander Vennet Francisca	24	dienstmeid
02/06	Van de Steene Carolus		wever
23/10	Vande Veire Maria Joanna	75	landvrouw
18/09	Van Dierdoncq Rosalia	50	naaister
17/06	Van Gampelaere Leo	40	wever
16/10	Van Hoe Melania	12	zonder beroep
21/03	Van Holsbeke	13	zonder beroep
26/06	Vanhouwaert Severinus	45	wever
02/05	Van Oost Ludovicus	50	wever
16/05	Van Oost Marie-Louise	20	spinster
24/03	Van Overberghe Ivo	2d	
03/09	Van Wonterghem Carolina Francisca	54	landvrouw
01/04	Verbeke "dood gepresenteerd mannelijk kind"		
19/04	Verbouwhede Angelus	46	
16/04	Verhoeve Joannes Baptiste	50	wever
26/02	Verplaetse Augusta	12u	
17/10	Verstraete Jan Baptiste	47	wever
01/05	Vivez Regina	60	spinster
18/04	Waelbroeck Joannes	58	werkman
16/04	Walgraeve Joannes Francis	44	verver
17/04	Walgraeve Maria Theresia	72	spinster

**BIJLAGE II -
Inschrijvingslijst “en faveur des pauvres malades de Vynckt”.**

Giften in geld.

Anonyme ¹	100
M. De Baets-Matthys	17
M. Le chevalier J.B. de Ghellinck	40
Mad. La baronne de Draeck ²	20
Mlle Marie Williame	50
Anonyme	17
M.J. Van Der Daelen	20
Anonyme	50
Anonyme ³	55
Anonyme	50
Mm la douairière de Walle	20
Melle la comtesse de Thiennes	20
Mr Frédéric de Kerchove	20
Anonyme ⁴	20
Anonyme	25
Anonyme	10
Anonyme	10
Mlle Charlotte Delaketulle	20
M. Delbecque Vergauwen	25
Mlle Mestdach	50
Anonyme	10
Anonyme	5
Anonyme	50
Anonyme	30
Anonyme	15
M. Delaketulle-Schoorman	20
M. Frans Vergauwen	20
M. J.V.	25
Mme Cardon, née Helias-d'Huddeghem	20
M. le comte de Thiennes de Rumbeke ⁵	20
Mme Bernier de Lattre	24
M le baron Surmont	20
M. L. de Potter- Kervijn	20
M. J.B. D'Hane de Potter	50
Un ancien domestique	5
M. le notaire Spanoghe	20
M. le vicomte de Villers	25
M. E.V. Vande Velde	5

Anonyme ⁶	60
Les demoiselles de Naeyer	20
Anonyme	16
M. Ad Meganck	5
Anonyme	10
M. Alfred Piers de Raverschoot ⁷	30
Anonyme	20
Anonyme ⁸	300
Anonyme ⁹	15
M. de Pooter-Soenens	30
Anonyme	5
Anonyme	100
M. le Curé Neyt	5
Anonyme	50
Anonyme ¹⁰	10
Anonyme	100
Les demoiselles Van de Hecke ¹¹	50
Mme Bossaert	20
Anonyme	60
Anonyme ¹²	10
Un prêtre du diocèse ¹³	2
Anonyme	50
Anonyme ¹⁴	5
M. A.D. ¹⁵	30
Anonyme	5
Anonyme ¹⁶	20
M. Limpens, notaire à Oordegem ¹⁷	5
M. Van Cromphout, notaire à Overmeire	5
Anonyme ¹⁸	50
Mme Rosalie Wallays	10
Anonyme ¹⁹	5
Anonyme ²⁰	5
Anonyme	200
M. d. P. ²¹	5
Anonyme ²²	60
Anonyme	2
M. F.D.V.E. ²³	6
A.J.D.P.	5
Anonyme	20
Mlle Zoë Delherm ²⁴	5
Anonyme	6
Anonyme	10

Anonyme ²⁵	10
Mme la vicomtesse de S. ²⁶	20
A de Lokeren ²⁷	10
Totaal Conservateur	2.490
Le Messenger de Gand ²⁸	10
Mlle Castelyn (Reep)	1
Anonyme	35
Jesephe Baudson	20
Anonyme	10
Vicomte de Nieuport à Poucques	40
La Douairière de Meester à Gand	200
Van den Hecke-Van de Woestyne à Gand	50
Mme Bourgeois à Bruxelles	10
M T'Kint-De Naeyer à Gand	50
Goethals-Bischoff à Courtrai	50
De Keyser, notaire à Lootenhulle	10
Ghellinck - de Wynghe à Gand	20
Le Comte d'Alegambe à Bruxelles	50
Facon, notaire à Gand	20
Van Ooteghem ²⁹	100
Anonyme	15
Mm van Oost ³⁰	52
Anonyme	1
Subside de la province	500
Subside de l'état	500
J.V. ³¹	5
A.V.	5
C.V.P.	5
G.D.B.	5
Ad. D.S.	2
Papillon père	10
Pauw Soeurs	10
Anonyme	2
Anonyme	10
Quelques ouvriers d'un atelier de cette ville ³²	5
Verplancke J.	50
Anonyme	5
Anonyme	5
Société Royal des Mélomanes ³³	100
Anonyme	5

Anonyme	5
Anonyme	25
Auguste Mechelynck	10
Onghena, président de la Banque de Flandre	50
L. Venderwee-Delehage	50
Joseph Zaman	50
L. Van der Gheynst	25
Verhaeghe Auguste	25
Constant Verhaeghe	10
J. Martens-Verhaeghe	10
Jean de Buck	10
Ad. De Buck	10
P. Gontheyn, Banquier	10
Joseph Caron	10
Van Banbeke, agent de change	5
F.J. Van de Velde-Steenemans	5
Schouttete-Alexis	10
Gabriël Jean, agent de change	10
Campens L.	5
G. Confyn, banquier	10
A.C. Loof	5
Liévin de Coster, négociant	5
Auguste Dael, changeur	5
Anonyme	10
Anonyme	1
Anonyme	1
Mme Gabrielle D.	10
Mlles Marie et Isabelle D.	2,5
A.V.	10
F.V.	5
La rédaction du Broedermin	10
P.	2,5
L. Van Rochalving de Nazareth	25
La société Royale des Mélomanes ³⁴	100
La loge maçonnique: le septentrion ³⁵	50
Mme Veuve B.E. De Clerq	20
J.B. Groverman, avocat	20
SDV	5
Armand de Leu	10
J. Baptiste Le Maire	10
Schouttenten-Lutens	10
Fievé-Goemaes	10

L. Vandenbulcke-Fievé	10
Alph Dauw, artiste peintre ³⁶	5
DSG	10
Ch. De Smet	10
Ch. de Kerchove-Deliman, conseiller provincial	20
Anonyme	10
CJ	5
A.T. Dael fils, courtier	30
Anonyme	5
FVVH	10
Emile de Rudder	10
DV	5
Veuve J. Coppens	15
Anonyme	20
Lez demoiselles Borluut	10
A. Soinne	5
Mme la douairière de Naeyer	100
F. et P. de Meersman	20
De Coster-Wittocx	5
Trois habitués de l'estaminet <i>Le Paysan</i> ³⁷	18
J. Boulanger, au <i>Paysan</i>	2
A.T. Pieck	2
Clement Berdoux	2
Anteunis-Vanden Berghe	10
Vanden Berghe, rue Basse des Champs 85	5
J.M. Potié	5
Alph. Potié	2
Van loo, estaminet <i>Les trois clés</i>	5
Constant De Wilde	10
Fidèle Mechelynck	10
Anonyme	40
Bonet	5
Ed Grenier, sénateur	50
Ch. Meurice, principal du pensionat de l'Athénée	5
J.J.Engels	5
Comte Ch. d'Hane Steenhuyse	20
Ed. Van Bosterhout	50
Anonyme	5
Lebebvre, médecin à Melle	3
Comte de Kerchove de Denterghem, sénateur ³⁸	50
Ch. Van Monatgue-Soine	5
Ch. Van Loo	10

J. Fievé-Dutry	10
VAH	5
A. De Smet, fabricant rue Fiève	10
Anonyme	4
Isidore Vincent	5
Van Zantvoorde, avocat	5
Ernst Houdet	5
G. Scribe, fabricant	10
E. Vincent	10
Julles de Meersman	5
Anonyme	5
L.A. Dutry	5
Edmond Claus	5
J. De Coster	5
Joseph Levison et fils	50
Anonyme	5
Mme Durand	1
Mlle Boudson	20
E. Vanden Berghe	5
Mme veuve Mast, Caprieaux	5
Mlle D. Caprieaux	2
Putzijs-Van Acker	5
Herman-Lamotte	10
Van Duyn, négociant	20
Anonyme	5
Frans Legers	3
Eugène Morel	25
Mme veuve Bosschaert	20
Mme Verhaeghe-De Nayer	25
Auguste Bosschaert	10
A. et J. Clinckspoor, frères	5
Van der Syp ³⁹	2
Anonyme	2
Mlle Elise Coupée	1
N. De Landtsheer	1
A. Van Geert, horticulteur	5
Wynanets	5
Eugine Duclos	5
Mme Keynaert	5
J.G.	5
J.F. Serrane, fils	4
Barron	5

J.B. Blommaert, propriétaire à Gentbrugge	20
H.T. Prof. à l'Université	5
H. Rolin	20
Mme veuve De Coster, négociante	12
Auguste Hermaelt et frère	10
Tertsweil-Boucqué	15
Anonyme	5
Aug. Moentjes, courtier	5
Michiels frères, imprimeurs	10
Le Paysan ⁴⁰	7
Ch. Deloose, prop.	50
N. De Pauw, échevin	20
Anonyme	6
K.H.	10
Ch. Colson, brasseur	5
A. Delva-Waterloos ⁴¹	10
A Vandewaele	10
J.G.	5
L. D'Outreligne, secrétaire Banque de Flandre	10
Gustave Guilmot	5
Anonyme	15
Mlle V.	4
François Mees	2
Queques habitués de l'hôtel St.-Bavon	15,4
H.M. avocat	10
F.A. à Evergem ⁴²	15
Anonyme	2
Frans Impens	6
Sophie Lammens, domestique	1
Vande Maele-Lanckzweert à Thielt	25
Mlle Meaule ⁴³	10
Anonyme	5
Het Vlaemisch Gezelschap	10
Ch. Van Acker	10
Anonyme	25
Frans De Beer, distillateur ⁴⁴	1
Gustave Libbrecht	1
Gustave Aver	1
Gustave l'Hote	2
P.C.J.M. Kickx	10

La société de secours mutuel des orfèvres et serruriers	16
La société des artisans décorés	10
Anonyme	2
Anonyme	5
La loge maçonnique: la fidélité	25
Hyppolyte Lammens, propriétaire	50
Cercle des Amis Philanthropes ⁴⁵	41,1
La Société des ancien frères d'armes de l'Empire	28,75
Société Royal Broedermin en Taelyver, produit représentation	252,75
GVS ⁴⁶	10
Gevaert, produit de 30 exemplaires d'une valse flamande	15
La société Royale de Rhétoriques dite: les Fontainistes, produit de la représentation du 22 mai ⁴⁷	166,80

Giften in natura

Anonyme ⁴⁸	9 chemises d'enfant
Les Soeurs Grises	6 chemises d'enfant
M. La comtesse de Lens	3 paires de draps de lit 1e chemise d'enfant
Anonyme	2 chemises
Mm La baronne Dellafaille d'Huyse	20 chemises d'enfant
Mme Piers de Raverschoot néé Surmont de Volsberghe ⁴⁹	1 pièce de calicot
M. Le Chevalier de Ghellinck	12 chemises
Anonyme	5 couvertures
Mme la Comtesse de Thiennes	3 chemises 6 paires de draps de lit 6 chemises
Anonyme ⁵⁰	6 chemises
Anonyme	1 paquet de vieux linge
Anonyme	3 chemises
Anonyme	1 paquet de vieux linge
Mme Frans Vergauwen	8 chemises
Les Soeurs Grises	42 chemises
M. le comthe d'Hane de Potter ⁵¹	5 douzaines paires de bas de laine 5 douzaines paires de chaussettes

	1 pièce de toile pour paillasses
Les Soeurs Grises	2 couvertures 2 jupons 2 chemises
Les demoiselles Vanden Hecke	52 chemises (dont 42 nous ont été envoyées par l'entremise des Soeurs Grises et qui se trouvent mentionnées sous le nom de ces dernières dans notre liste d'hier)
Anonyme ⁵²	36 chemises
Madame Martens-Verhaeghe	16 chemises
Anonyme ⁵³	2 chemises
Mlle Virginie Verspeyen	6 chemises 1 gilet de flanelle
M. Lebègue-Van Paemel ⁵⁴	1 paires de draps de lit
Mlle Virginie Verspeyen	6 chemises
M. de la Kethulle-Van den Hecke	1 paquet de vieux linge
Anonyme ⁵⁵	1 paquet de vieux linge
Anonyme ⁵⁶	1 paquet de vieux linge
M. Notaire Limpens	2 paires de bas de laine
M. le notaire van Cormphout	2 paires de bas de laine
Mlle Zoë Delherm ⁵⁷	1 foulard, 1 bonnet

Voetnoten bij bijlage II

- (1) *Le Conservateur*, nr. 84, 25/3/1853.
- (2) *Le Conservateur*, nr. 85, 26/3/1853.
- (3) *Le Conservateur*, nr. 86, 27/3/1853.
- (4) *Le Conservateur*, nr. 87/88, 28/29/3/1853.
- (5) *Le Conservateur*, nr. 89, 30/3/1853.
- (6) *Le Conservateur*, nr. 90, 31/3/1853.
- (7) *Le Conservateur*, nr. 92, 2/4/1853.
- (8) Un anonyme de Bruxelles a envoyé son offerande directement à M. le curé de Vynckt. Cette personne charitable est informée que le billet n_400 est arrivé à son adresse. Mille remerciements.
- (9) *Le Conservateur*, nr. 93, 3/4/1853.
- (10) *Le Conservateur*, nr. 94, 4/4/1853.
- (11) *Le Conservateur*, nr. 95, 5/4/1853.
- (12) *Le Conservateur*, nr. 96, 6/4/1853.
- (13) *Le Conservateur*, nr. 97, 7/4/1853.
- (14) *Le Conservateur*, nr. 98, 8/4/1853.
- (15) *Le Conservateur*, nr. 100, 10/4/1853.
- (16) *Le Conservateur*, nr. 104, 14/4/1853.
- (17) *Le Conservateur*, nr. 105, 15/4/1853.
- (18) *Le Conservateur*, nr. 112, 22/4/1853.
- (19) *Le Conservateur*, nr. 115, 25/4/1853.
- (20) *Le Conservateur*, nr. 116, 26/4/1853.
- (21) *Le Conservateur*, nr. 117, 27/4/1853.
- (22) *Le Conservateur*, nr. 118, 28/4/1853.
- (23) *Le Conservateur*, nr. 119, 29/4/1853.
- (24) *Le Conservateur*, nr. 120, 30/4/1853.
- (25) *Le Conservateur*, nr. 121, 1/5/1853.
- (26) *Le Conservateur*, nr. 130, 10/5/1853.
- (27) *Le Conservateur*, nr. 132, 12/5/1853.
- (28) *Le Messager de Gand*, nr. 113, 23/4/1853.
- (29) Directeur du Couvent anglais à Ypres
- (30) Beguin au Grand-Béguinage à Gand
- (31) *Le Messager de Gand*, nr. 114, 24/4/1853.
- (32) Parmi les nouvelles souscriptions d'on remarquera celle de "quelques ouvriers d'un atelier de cette ville". Touchant exemple de bienfaisance bien digne de trouver des imitateurs.
- (33) *Le Messager de Gand*, nr. 115, 25/4/1853.
- (34) Deze maatschappij houdt een collecte in Café Minard ten voordele van Vinkt. Er zullen ook muzikale avonden georganiseerd worden.
- (35) De gift van de Septentrion zal zo nodig na 14 dagen herhaald worden.

- (36) *Le Messenger de Gand*, nr.116, 26/4/1853.
- (37) Rue des Vanniers.
- (38) *Le Messenger de Gand*, nr.117, 27/4/1853.
- (39) *Le Messenger de Gand*, nr. 118, 28/4/1853.
- (40) Piron, Lieutenant 2; Verbelen, étudiant 2s; Verbrughen, étudiant 2; A.H Pieck 2s; Paniselié 1.
- (41) *Le Messenger de Gand*, nr. 119, 29/4/1853.
- (42) *Le Messenger de Gand*, nr. 120, 30/4/1853.
- (43) *Le Messenger de Gand*, nr. 121, 1/5/1853.
- (44) *Le Messenger de Gand*, nr. 122, 2/5/1853.
- (45) *Le Messenger de Gand*, nr. 131, 11/5/1853.
- (46) *Le Messenger de Gand*, nr. 145, 25/5/1853.
- (47) Tussen de personen die speciaal hebben bijgedragen: M Drory voor gratis gas, M. Minard eigenaar van het theater die 60 fr korting gaf, M. Snoek-Ducaju voor het gratis drukken van de uitnodigingen en de tikets, M. Dullé voor de gratis affiches, M. Rogier, dirigent die geen salaris wou en M. Claeys de kapitein van de brandweer die gratis werkte. Verder ook nog M. Lobert, kapper van het theater die eveneens gratis werkte.
- (48) *Le Conservateur*, nr. 84, 25/3/1853.
- (49) *Le Conservateur*, nr. 86, 27/3/1853.
- (50) *Le Conservateur*, nr. 87/88, 28/29/3/1853.
- (51) *Le Conservateur*, nr. 89, 30/3/1853.
- (52) *Le Conservateur*, nr. 90, 31/3/1853.
- (53) *Le Conservateur*, nr. 91, 1/4/1853.
- (54) *Le Conservateur*, nr. 93, 3/4/1853.
- (55) *Le Conservateur*, nr. 98, 8/4/1853.
- (56) *Le Conservateur*, nr. 105, 15/4/1853.
- (57) *Le Conservateur*, nr. 120, 30/4/1853.

SCHOOLFOTO ANNO 1919

Op het bord vooraan staat volgende tekst:

As a gift of their gratitude

from

the Belgium children

of

Zeveren

to the little Americans

of

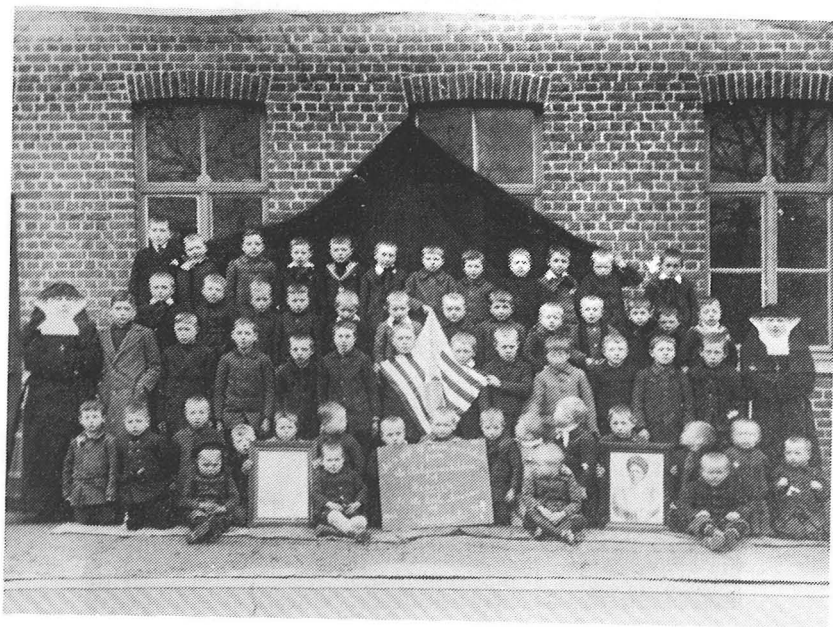
Indianapolis

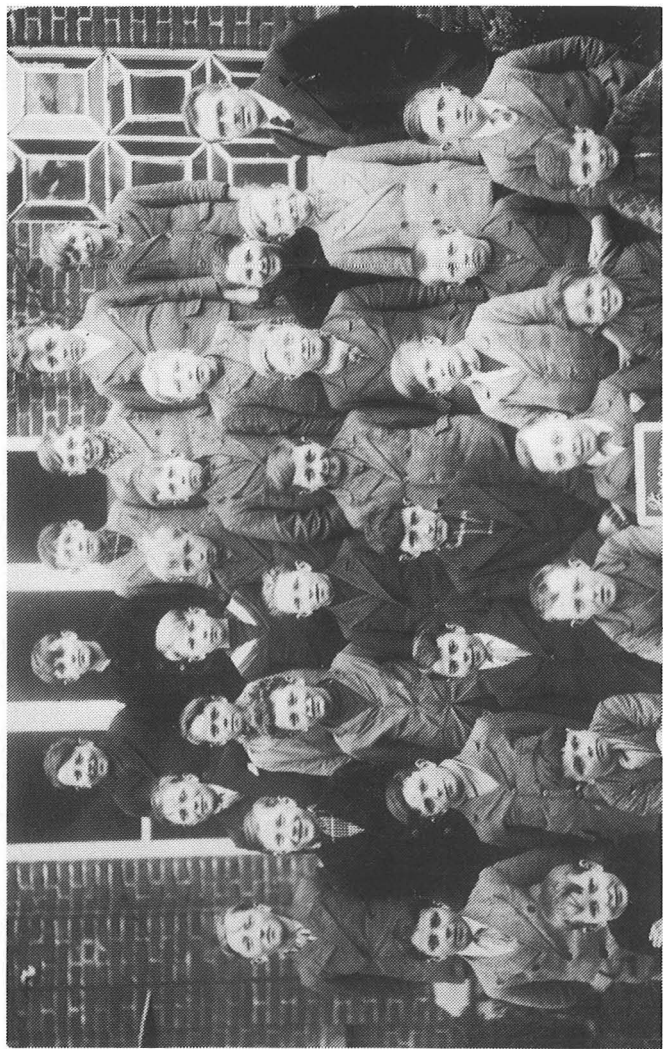
1914

1917

Wie kan ons de namen melden van deze kinderen?

(Redactie: Heiste 45, 9850 Landegem)

**UIT HET OUDE FOTOALBUM:
Leerlingen van de gemeenteschool van Zeveren, anno 1937**

Van links naar rechts:

Bovenste rij:

Georges De Winter, André Heyerick, Jozef Verwilst, Jules Vanden Bulcke,
Germain Roose, Camiel Goemaere.

Tweede rij:

Gerard Vermeulen, Maurice De Backer, José Heyerick, Robert Verleye,
Roger Van Aal, René Geiregat.

Derde rij:

André Van Laelen, Robert Dhaeyere, André Dhuygelaere, Adrien Heyerick,
Roger Eggermont, René Van Laeken, Roger De Meyer, Gilbert Van Steenkiste,
onderwijzer Maurits Wambeke.

Vierde rij:

Robert Vande Ginste, Maurice Van Biesbrouck, Valère Vande Ginste,
Maurice De Meyer, Firmin Snauwaert, Irené Corijn, André Roelandts.

Onderste rij:

Michel Christiaens, Lucien Van Biesbrouck, Alfons Corijn, Astère Heyerick,
Gerard Van Meenen, Jozef Vermeulen.

Gilbert VAN STEENKISTE, Zeveren

DE FRANSE BEZETTING TE NEVELE, MEIGEM EN POESELE IN 1744

De navolgende bijdrage heeft niet de bedoeling een volledig overzicht te geven van de krijgsverrichtingen om en rond Nevele 250 jaar geleden. We willen hier enkel de aandacht vestigen op een Franse bezetting die tot op heden bijna onopgemerkt in onze lokale geschiedenis was voorbijgegaan.

Volgens de Vlaamse activist Maurits Jasson (1) was de Belgische Omwenteling de 99ste inval van Frankrijk in de Nederlanden. Hoeveel maal Frankrijk getracht heeft om Vlaanderen te veroveren doet er hier niet toe. Onze geschiedenis was steeds een opeenstapeling van Franse pogingen om de Zuidelijke Nederlanden in te palmen of uit te buiten. Deze bezetting is dan ook één van de velen waarvan voor onze streek, toevallig dan, heel wat gegevens bestaan. Deze bijdrage wil dan ook een aanleiding zijn tot het stimuleren van verder onderzoek terzake.

De politieke situatie in de Zuidelijke Nederlanden

Eind 1740 volgde Maria-Theresia (°1717-†1780) haar vader Karel VI (†20.10.1740) op als keizerin van Oostenrijk. Op politiek vlak was dit voor de pas 23-jarige opvolgster een uiterst slecht moment gezien de recente nederlagen van het Oostenrijkse leger tegen de Turken en de ontmoediging die toen in legerkringen heerste.

De koning van Pruisen maakte van deze situatie gebruik om Maria-Theresia het opvolgingsrecht te betwisten en Silezië op de keizerlijke troepen te veroveren. Onder zijn impuls werd de keurvorst van Beieren tot Karel VII uitgeroepen. Het conflict escaleerde in een Europese en koloniale oorlog die resulteerde in een bezetting van de Zuidelijke Nederlanden door het Franse leger. Deze krijgsverrichtingen gingen de geschiedenis in als de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748).

Ook in de Zuidelijke Nederlanden hadden ingrijpende veranderingen plaats op het hoogste regeringsniveau. Landvoogdes Maria-Elisabeth overleed op 24 augustus 1741. Na haar dood namen de interimopvolgers Frederik von Harrach (1741-43) en Karel von Königsegg Erps (1743-44) het bewind over tot Maria-Theresia begin 1744 haar zwager Karel van Lorreinen (°1712-†1780) tot landvoogd benoemde.

Ondanks zijn liederlijk leven in het paleis Oranje-Nassau te Brussel en in zijn jachtkasteel te Tervuren werd de landvoogd één van de populairste bestuurders die ons land ooit heeft gekend.

Op militair vlak zag het er in 1740 niet zo goed uit voor de Oostenrijkse troepen in Vlaanderen. De bevelhebber, de hertog van Arenberg, beschikte slechts over 10.000 slecht bewapende rekruten waarvan het aantal tot 30.000 werd opgevoerd zonder dat speciale aandacht werd besteed aan opleiding of bewapening. Deze troepen maakten deel uit, samen met Brits-Hannoverse hulpregimenten, van het Pragmatieke leger dat op 27 juni 1743 de Fransen te Dettingen versloeg.

In plaats van de Fransen aan te vallen, waaraan de Engelsen zelfs graag wilden meewerken, startte Maria-Theresia een diplomatiek offensief dat echter geen overeenkomst met de betrokken partijen opleverde.

De verwachte Franse aanval in de Nederlanden kwam er in 1744. Lodewijk XV (°1710-†1774) had zichzelf aan het hoofd van een 100.000-koppig invasieleger gesteld. De werkelijke leiding was echter in handen van maarschalk graaf Maurits van Saksen (2). Zonder merkelijke tegenstand veroverden de Fransen het zuiden van West-Vlaanderen. Tijdens de zomer van hetzelfde jaar waren de Franse troepen te Harelbeke en Kortrijk. Van daar uit trokken legereenheden naar onze streek, bezetten Deinze (3) en kantonnerden van 11 september tot 4 oktober op het grondgebied van Nevele, Meigem en Poesele.

De Fransen in het Land van Nevele

Van de vroegere gemeenten Meigem en Poesele zijn praktisch alle tabellen van de opeisingen, wagensdiensten leveringen enz. van bovenvermeld kantonnement bewaard gebleven. De gegevens over Nevele zijn echter onvolledig, het grootste deel raakte ofwel gedeclasseerd of ging verloren. Gelukkig zijn nog enkele bewijsstukken bewaard gebleven die troepenbewegingen laten uitschijnen voor de Fransen hun tenten opsloegen in het Land van Nevele.

Voorposten van het Franse en het Pragmatieke leger verschenen vanaf mei om de haverklap in Nevele, aldus getuigen de rekeningen van Jacobus Van Brussel en herbergier Arnaut Bruneel. Zo serveerde deze laatste drank aan *d'hongarische housaren* op 25 en 29 mei, op 12, 21 en 30 juni en op 28 juli. Tussendoor nam een detachement Franse husaren op 19 mei zijn intrek bij de Nevelse griffier Van Hulle.

Arnaut Bruneel en Jacobus Van Brussel konden verder munt slaan uit de aanwezigheid van Franse voorposten in onze streek. Zo werden o.a. op 28 juni door beiden in totaal 16 flessen rode wijn geleverd aan Franse soldaten verzameld op het kerkhof van Vosselare. De soldaten op het kasteel van Poeke kregen een ton bier (geen datum vermeld) en deze op het kasteel van Ooidonk kregen op 14 juli twee tonnen bier.

Op 23 augustus arriveerde een 100-koppig regiment, onder de leiding van een zekere Grassin, op het kerkhof van Nevele en dronken er 60 flessen wijn leeg. Hetzelfde regiment was dezelfde dag te Poesele in de herberg van Maximiliaan Braem aan de kerk. Daar werd gegeten en dronk men *een tonne en alfgoet bier en ses potten graenbrandewijn*.

De Fransen verplichtten de inwoners voor hen als gids dienst te doen, wat niet zonder gevaar was. Jacobus Van Brussel schoot er bijna het hachje bij in toen hij werd gevangen genomen door Hongaarse soldaten die hem als een spion van de vijand beschouwden.

Vanaf de maand mei waren de opeisingen van voedsel en voedergrassen reeds volop aan de gang. Nevele leverde op 30 juni rechtstreeks aan het verblijf van de *Marechal grave van Saxen tot Cortryck* een vet kalf, een schaap, vis en enkele kippen.

Om hun opeisingen kracht bij te zetten namen de Fransen enkele notabelen gevangen die tussen 14 juli en 14 augustus te Kortrijk werden opgesloten. In Poesele was dat schepen Judocus Van Doorne, die op de wijk Kerrebroek woonde. De gijzelaar uit Meigem was Thomas Soens. Ook de burgemeester van Deinze behoorde tot de gegijzelden (3). Een losse nota tussen de teruggevonden documenten sprak van *ses gevanghen pointers*.

Op 6 september kwamen enkele Franse soldaten te Meigem een kijkje nemen. Vermoedelijk zochten zij een locatie uit waar de oprukkende troepen hun tenten konden opslaan.

Op 10 september arriveerde de legermacht onder de leiding van de *prince de Pons*. Op het grondgebied van drie gemeenten, Meigem en de wijk Kerrebroek op Poesele en Nevele, werd een legerkamp gebouwd dat onder de administratieve leiding kwam te staan van de markies de Puysegur.

Onmiddellijk na hun aankomst werden te Nevele drie vette koeien opgeëist en kreeg men het bevel dagelijks zes schapen en vijf tonnen bier te leveren.

Uit hoeveel soldaten deze legermacht bestond vonden we niet terug. Het doden of mishandelen van de bevolking en de gevreesde systematische vernielingen van gebouwen en oogst bleven meestal achterwege maar de opeisingen en plunderingen van voedergewassen waren er niet minder om.

De Franse bezetting

Het geheel van hinder dat de lokale bevolking van het kantonnement ondervond werd in de teruggevonden staten in acht rubrieken onderverdeeld: afpersingen, verplichte wagensdiensten, leveringen van graan, stro, hooi, enz. te Deinze, idem te Nevele, plunderingen, verplichte arbeid (pionieren), verlies aan meubels, klederen, dieren en gewassen.

Enkel voor Poesele en Meigem zijn de staten volledig (4). De aangegeven kosten voor Poesele beliepen in totaal £ 1502-14-11-6. Voor Meigem was dit £ 5251-13-08. Ter vergelijking: voor de gemeente Poeke beliep het verlies in dezelfde periode £ 992 (5).

De afpersingen

Deze rubriek begint met het verteer van de gevangenen te Kortrijk en de vergoeding waarop ze recht hadden voor dit gedwongen verblijf in de gevangenis (30 dagen aan 10 schellingen per dag = £ 15).

Omme te vercommen de voordere plunder betaalde Poesele £ 7-00-04 voor een sauvegarde van 26 dagen en nog eens £ 5-10-08 als *taire* van de soldaat die hiervoor instond.

Nevele betaalde op 16 september £ 22-06-05 voor een sauvegarde, zonder verdere precisering.

De verplichte wagensdiensten

De wagensdiensten van de Poeselaars (6) beperkten zich tussen Poesele en Deinze. Hiervoor werd £ 3-12-00 in rekening gebracht. Van de inwoners van Meigem werden langere trajecten geëist. Zo moest Jan De Smet de bagage van een Franse kapitein met een wagen en twee paarden naar Kortrijk voeren en

daarna naar Ieper. Jan-Baptiste De Raet reisde naar Kortrijk en Lieven Bogaert naar Vosselare, Deinze en Kortrijk. In totaal werd £ 21-06-04 in rekening gebracht.

De leveringen te Deinze

In opdracht van *milord Dunckel ende lieutenant colonel Konig*, bevelhebber van de Franse troepen te Deinze, moesten aldaar op 9 september haver en rogge geleverd worden *omme te ontgaen de generaele fouragerynghe*. Deze opeisingen werden te Meigem in rekening gebracht voor £ 48-14-10, te Poesele voor £ 48-07-04-06 en te Nevele voor £ 57-10-00. In deze bedragen was de afkoop van het vervoer naar Kortrijk inbegrepen evenals het losrecht van de pijnders te Deinze.

De leveringen te Nevele

Een ordonnantie van 17 september verplichtte de inwoners tot het leveren van bundels hooi, rogge-, tarwe- en haverschoven in een ter plaatse opgericht arsenaal te Nevele. De meeste rekeningen hebben het over een *magasijn tot Nevele*. In de Poeselse parochierekening van 1744 haalt men als *ligging binnen de stede ende prochie van Nevele Meijghem* aan waaruit we zouden kunnen besluiten dat dit arsenaal zich op de grensscheiding van beide gemeenten zou bevonden hebben.

De leveringen hadden plaats tussen 19 en 29 september. Voor Meigem werd een bedrag van £ 7-04-07 in rekening gebracht, voor Poesele was dat £ 73-11-02 en voor Nevele £ 373-04-00-09. Zo leverden de Nevelaars in de vermelde periode:

1.475 <i>terwe schooven aan</i>	1 £/100 £	14-15-00-00
31.910 <i>ongedorsen rogge schooven</i>	14 sch/100	223-07-04-09
8.861 <i>ongedorsen haverschooven</i>	18 sch/100	79-14-11-08
1.644 <i>ratien hoy</i>	22-04 gr./100	36-06-08-04
5.700 <i>bussels stroot</i>	2 gulden/100	<u>19-00-00-00</u>
	Totaal £	373-04-00-00

Plunderingen

Foerage en opeisingen van hout, vlas, aardappelen enz. waren dagelijkse kost. In Meigem en Poesele bedroeg de opgelopen schade meer dan vijfduizend pond waarvan £ 4.122 te Meigem verdeeld over 106 schadeclaims (7). Te Poesele werden er 53 schadegevallen genoteerd voor een bedrag van £ 972. Gegevens over Nevele ontbreken ons. Enkele keren werd een bedrag in mindering gebracht van hetgeen de betrokkenen konden recupereren uit het legerkamp. Meestal ging het hier om achtergelaten legertenten. Voor Poesele en Meigem zag de verdeling er als volgt uit:

	Poesele	Meigem
tot 1 £	8	5
> 1 £ tot 5 £	16	10
> 5 £ tot 10 £	8	20
> 10 £ tot 25 £	9	36
> 25 £ tot 50 £	8	11
> 50 £ tot 100 £	1	8
> 100 £ tot 200 £	3	12
> 200 £	0	4
Totaal	53	106

Op 14 september werd *gefouageerd* te Zeveren maar hetgeen men in beslag kon nemen volstond niet om alle wagens te laden. De markies de Puysegur liet dan 60 caissons en 70 wagens laden op het hof van Judocus Van Wonterghem te Meigem die in totaal £ 223 geleden schade in rekening bracht voor opeisingen van hooi, stro, hout, vlas, loof, boekweit, graanschoven enz.

Naast Van Wonterghem leden te Meigem nog drie personen meer dan tweehonderd pond schade: Pieter De Reu (£ 223), Frans Van Hove (£ 232) en Antone De Paepe (£ 274). Twaalf anderen leden meer dan honderd pond schade.

Thomas Sloock & minnenman tot
 den marck van Nevele gheft & besien
 des ghebeden in den ghebeden van ghet
 & minnenboeck op ingegem den
 ghebeden van den ghebeden

64
 De ghebeden van den ghebeden
 op ghebeden den ghebeden
 liggen ghebeden den ghebeden
 met den ghebeden van den ghebeden
 ghebeden ghebeden _____ 65 - 0 - 0

Partee den ghebeden van den
 ghebeden ghebeden ghebeden
 van den ghebeden van den ghebeden
 ghebeden den ghebeden met den ghebeden
 den ghebeden van den ghebeden met den
 ghebeden den ghebeden in den ghebeden
 den ghebeden ghebeden met den ghebeden
 den ghebeden _____ 11 - 10 - 0

Fragment uit de raming van de aangerichte schade
 aan gebouwen door de Fransen te Meigem door Thomas Sloock.
 (RAG, Baronie Nevele nr. 105 - Meigem nr. 1482)

In Poesele waren slechts drie personen die meer dan honderd pond schade indienden: Lieven De Buck (£ 147), Judocus Van Doorne (£ 116) en Andries De Winter (£ 108). Ze woonden alle drie op de wijk Kerrebroek en hadden eveneens land in gebruik op Nevele zodat de werkelijke schade van deze personen vermoedelijk hoger ligt dan deze cijfers laten vermoeden.

Schade aan gebouwen en bomen

Thomas Slock, meester-timmerman te Sint-Martens-Lerne was aangesteld als officiële schatter van de aangerichte schade aan bomen en gebouwen. In Meigem stelde hij voor £ 455 schade vast, in Poesele £ 174.

Het voornaamste slachtoffer in Meigem was Ferdinandus Van Doorne. De schade aan de schuur van zijn hofstede en het omkappen van een grote hoeveelheid eiken werd geschat op £ 117.

Erger was het echter voor Pieter Schaeteman. Zijn herberg op Kruiswege werd door de Fransen in brand gestoken. Het gebouwtje, 25 voet lang en 22 voet breed, was eigendom van een zekere Saelens uit Brugge. De schade werd op £ 65 geschat.

De ravage aan het pachthof van Alouisius Josephus de Lampreel, griffier van de kasselrij van de Oudburg, (uitgebaat door Pieter De Clercq) en het kappen van enkele bomen in de *haesebroeckbosch* werd geschat op £ 19-19-04.

Bij Pieter De Paepe werd zware schade aangericht aan de schuur, de zolder boven de kamer en de keuken (£ 11-10-00). Op de hoeve bewoond door Pieter Bogaert werd de schuur beschadigd en werden het hekken en enkele slagbomen vernield. Bij de weduwe Guillaume Goethals was er schade aan de koestal, het varkenshok en werden zeven deuren vernield en bij de weduwe van Lieven Maerschaelck werd de schuur, de paardestal en het varkenshok beschadigd.

Op het erf van de markies van Lede (bewoond door Judocus Van Wouterghem) werd het bakhuisje, 15 voet lang en 12 voet breed, in brand gestoken en werden vernielingen aangebracht aan de schuur. Ook het hoevetje dat eigendom was van Van Wouterghem (bewoond door Hilarius Vermeire) werd niet gespaard. Huis en schuur werden binnenin beschadigd en zes ruiten werden aan diggelen geslagen.

Brouwers die pontons ende
Schoors ~~de~~ ~~de~~ ende
moethe van nevels hebben
moets leveren door orders
van marichal generael Joseph
Comte d'arist commandeur
tot Deijne dit lij orders van
Krooghe generaelitijt van
Kraere magt des Pringume
van Hongarien ende Bohemen
deselve orders van daets
ij 8^{den} 1744, dit tot het
selve deijne pende ten voors
daeghe tot den number van
ertigh; de welike afgedaucht
sijn den 12 dito, en hebben aldus
gewest de volgende personen

Inleidende tekst op de tabellen van de vergoedingen
uitbetaald aan de pioniers te Deinze op 11 en 12 oktober 1744.
(RAG, Baronie Nevele nr. 105 - Nevele nr. 271)

Het bakhuisje op het hof van Judocus Goethals uit Gent (bewoond door Pieter De Reu) werd totaal vernield. Verder was er schade aan de schuren van de hoeven bewoond door Joost de Troostere, Adriaan Gaele, Cornelis Van Hove, Joannes Van Loo, Antone De Paepe en Jan-Baptiste Van Doorne waar ook een gemetselde vuurhaard of *vuijster* werd vernield.

De aangerichte schade aan de schuren bestond vooral uit het geheel of gedeeltelijk vernielen van de houten wanden. Ongeveer twee derde van de schade bestond uit het vellen van bomen zodat Meigem na het vertrek der Fransen heel wat aan bebossing had verloren.

In Poesele was het grootste slachtoffer Pieter Beys. Zijn huisje langs de Spoelstraat op de grens van Poesele en Nevele werd totaal vernield en daarna in brand gestoken. Het gebouwtje bestond uit een kamer en een keuken, was 25 voet lang en 19 voet breed. De schuur, 27 voet lang en 19 voet breed *ront in het bert beslegen* werd eveneens vernield. De totale schade werd op £ 50 geraamd.

Verder was er ravage aan de schuren en de woningen van Andries De Winter, Guille Van Doorne, Jaspert Schijvens, Lieven De Waele, Judocus De Brabandere en de vier hofsteden die eigendom waren van gemeenteontvanger Lieven De Buck. Net als te Meigem bestond het grootste deel van de opgelopen schade hier ook uit het vellen van bomen.

De verplichte arbeid

Een bevelschrift van de commissaris van oorlog Sivigny en maarschalk Deloy (of Delois) van 12 september verplichtte de gemeenten tot het leveren van pioniers. Van 13 tot 16 september werden zij verplicht te werken in het arsenaal te Nevele. Hun werk bestond er o.a. in de opgeëiste goederen te wegen en te meten. De pioniers kregen een vergoeding van 2 schellingen per dag. Zo werd voor de Poeselse pioniers £ 6-05 in rekening gebracht verdeeld over 20 personen. De rekening van Nevele, 83 personen, beliep £ 64-10-08. In dat bedrag waren ook begrepen het aanleggen van een brug (8), ook piete genoemd, over de Reigersbeek en aan Bosschaertsbrugge op 18 september.

Verlies aan meubelen, klederen, dieren, gewassen

Bij de bedragen die in de schaderamingen van Poesele en Meigem zijn opgenomen, respectievelijk £ 181-06-04 en £ 569-08-06 werd ook rekening gehouden met hetgeen de inwoners konden recupereren uit het kamp na het vertrek van de Fransen. Het betrof hier vooral achtergelaten tenten en in mindere mate de mest uit de dierenverblijven.

In Poesele bedroeg de maximum per gezin opgelopen schade £ 11-01-04 (Joannes Bafort). Pieter Provijn en zijn echtgenote kwamen er het berooidst uit want al hun klederen waren door de bezetter geroofd. Dat 71 personen schade leden aan huisraad, klederen, meubels en ontvreemde dieren wijst er op dat de Fransen hier systematisch de woningen doorzochten, blijkbaar niet alleen met de bedoeling te intimideren.

De notities van de geleden schade vertellen dikwijls iets over het beroep van de benadeelde. Zo zien we dat Jan Sergeant te Poesele een herberg uitbaatte en dat Guille Van Doorne bijen hield.

Philippe Beaufort en Pieter De Cloet waren herbergiers te Meigem en Joseph De Troostere was er timmerman. Het grootste slachtoffer alhier was opnieuw schepen en hereboer Judocus Van Wonterghem die meer dan £ 81 schade leed waarvan het grootste deel door verwoesting van veldvruchten.

Hoe de betrokkenen de geleden schade (9) konden recupereren bij de gemeente of de kasselrij was hier niet steeds duidelijk. Afpersingen, wagentiensten, verplichte arbeid en verlies van lege zakken bij het transport van opgeëiste goederen werden volledig vergoed. De opeisingen waarvoor een bevelschrift was uitgevaardigd werden vergoed à rato van £ 0-03-06-04 per geschat £ verlies. In Nevele recupereerde men alzo £ 339-04, in Meigem £ 303-09-09 en in Poesele £ 91-01-01.

De verhouding in deze cijfers doet ons ertoe besluiten dat vooral Meigem zwaar te lijden had onder deze bezetting. Twee inwoners uit Meigem, Antone De Paepe en Judocus Van Wonterghem, lieten bijna zoveel schade noteren als Nevele, Meigem en Poesele konden recupereren als verlies aan foerage bij de kasselrij van de Oudburg. Van een vergoeding van de aangebrachte vernielingen vonden we echter geen spoor terug.

Nadat de Fransen hun kamp hadden opgebroken werden de achtergelaten

schoven en het hout verdeeld in 45 loten en op 3 oktober openbaar verkocht door de Nevelse officier Geraert De Cuypere die de overleden ambtenaar verving. De verkoop bracht £ 35-15-00 op, na aftrek van de kosten bleef er nog £ 28-02-08 over.

Op 4 oktober reisde griffier Van Hulle samen met Pieter Dol, korporaal van de soldaten van de Oudburg, naar Deinze voor een onderhoud met de prins de Pons. Waarover gesproken werd is niet in de overgebleven bewijsstukken terug te vinden.

Uit enkele teruggevonden rekeningen kunnen we echter wel besluiten dat de Fransen toen ook Deinze zouden verlaten hebben waarmee ogenschijnlijk een rechtstreeks conflict met de Pragmatieke troepen werd vermeden.

Op 11 en 12 oktober werden namelijk pioniers uit Nevele en Meigem in Deinze tewerkgesteld op bevel van de *marichael generael Joseph compte d'Ariost commanderende tot Deynse dit bij orders vanden hooghe generaeliteyt van haere Mjt de coninginne van hongarien en bohemen*.

Nawoord

Het terugtrekken van de Fransen bleek echter van korte duur. Bij een volgende veldtocht geleid door van Saksen in 1745 werden de Engelsen en de Oostenrijkers op 11 mei verslagen te Doornik. Daarna vielen Gent, Brugge, Oudenaarde, Oostende en Nieuwpoort. Het volgend jaar waren Brabant en Wallonië aan de beurt met o.a. een overwinning van de Fransen op 11 oktober 1746 te Rocourt bij Luik. In april 1747 werd de verovering van Zeeuws-Vlaanderen ingezet en behaalde van Saksen opnieuw een verpletterende overwinning op de geallieerde legers te Lafeld bij Maastricht.

De Franse bezetting van de Zuidelijke Nederlanden zou uiteindelijk een einde nemen op 23 oktober 1748 met de Vrede van Aken.

André BOLLAERT, Poesele

Noten

- (1) H.MAES, *Opstellen*, K.O.K. Deinze, 1991, blz. 205 e.v.
M.Josson (°Antwerpen 10.02.1855-†Leiden 13.12.1926) - medestichter van de Nederlandstalige Balie te Brussel in 1891 - was tijdens WO I hoogleraar aan de Universiteit te Gent, bestuurslid van de Raad van Vlaanderen en directeur van het Vlaams Ministerie van Schone Kunsten. Na een veroordeling wegens activisme week hij uit naar Nederland.
- (2) Hermann Maurice, comte de Saxe (Gozlar 1696 - Chambord 1750). Hij was de natuurlijke zoon van August II, koning van Polen en Aurore de Königsmark. Maarschalk van Frankrijk. Hij schreef *Lettres et mémoires en Mes rêveries* waarin hij zijn ideeën over de krijgskunst of het oorlogvoeren uiteenzet. Hij werd begraven in de St.-Thomaskerk te Straatsburg. Zijn graftombe aldaar werd beschouwd als het meesterwerk van de Parijse beeldhouwer Jean-Baptiste Pigalle (1714-1785).
- (3) A.CASSIMAN, *Geschiedenis der stad Deinze*, in *Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze*, jg. 1953-54, blz. 228-229.
- (4) Totalen van de geleden schade:

Rubriek	Poesele	Meigem
- afpersingen	43-00-11	24-10-11
- wagensdiensten	3-12-00	21-06-04
- leveringen Deinze	48-07-04-06	48-14-10
- leveringen Nevele	73-11-02	7-04-07
- plunderingen	972-01-08	4.122-02-00
- schade	174-09-06	455-00-06
- pionniers	6-05-00	3-06-00
- dieren, klederen enz.	184-06-04	569-08-06
Totaal	£ 1.502-13-11-06	£ 5.251-13-08

(Het totaal voor Poesele in de tabellen bedraagt £ 1.506-15-11-06, wij telden bovenvermeld bedrag).

- (5) I.HOSTE, L.STOCKMAN, *Geschiedenis van Poeke*, Aalter, 1985, blz. 141.
- (6) A.BOLLAERT, *Een loting voor spandiensten in 1744*, in *Mensen van Toen*, jg. 3, afl. 1, blz. 8.
- (7) A.BOLLAERT, *Plunderingen door de Fransen te Meigem in 1744*, in *Mensen van Toen*, jg. 4, afl. 3, blz. 72.
- (8) *Joannes Beys gevrogt op den 18 7bre 1744 met de volgende persoonen tot het maecken van eene brugge over de reijgerbeke ende aen bosschaertsbrugge ingevolghet het schriftelijk order geteekent bij mijnheer Saint Georges ... Pieter Maebe, Pieter Step, Joannes de Vlieger, Judocus Nieuwlandt, Lievin van Renterghem, Maurus de Weirt, Frans van de Moortel, Norbert Braet, Pieter Souden, Judocus de Ruyck,*

Philippene de Clercq, Lieven Cnudde.

(Uit: RAG 105 - Baronnie Nevele nr. 271).

- (9) Aan het einde van de staat van de geleden schade zijn de prijzen vermeld tegen dewelke de verloren goederen mochten geschat worden. ... *sijnde de weirde van. fourage ende hout genomen volgens de prijs ten tijde van. ontweirynghe te weten den sack terwe ghendtsche maete 0-16-0, den sack rogghe 0-8-0, den selven sack Deynsche maete 0-11-6, den sack bouqt. 0-7-8, den sack haever 0-12-6, den sack erweten 0-8-0, den sack ertappels 0-3-4, 100 terwe schooven 1-6-8, 100 rogghe schooven 0-16-0, 100 haever schooven 1-0-0, 100 bondels hoy van 8 pond iederen bondel 1-3-4, 100 bussels stroot 0-4-8, 1 roede wortels 0-5-0, 1 roede loof 0-0-3 ende eene dagh voyagie met twee peerden ende waegen 0-16-0.*

(Uit: RAG, Baronnie Nevele nr. 1619)

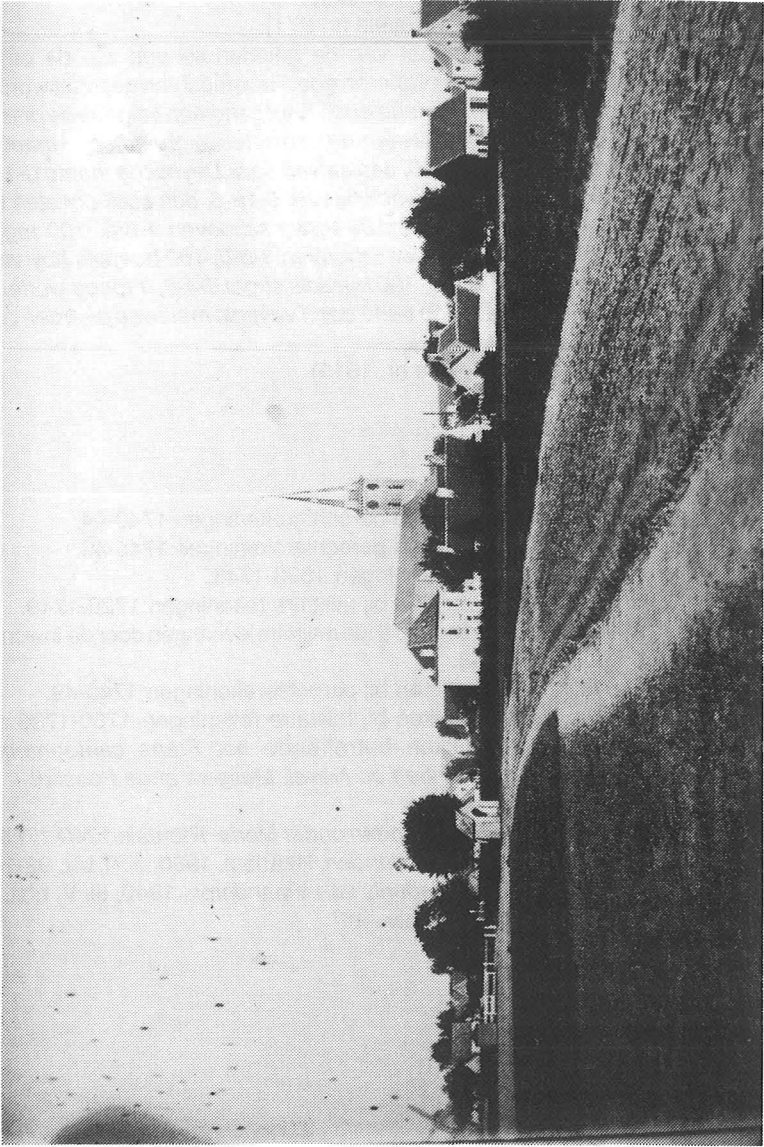
Bronnen

RAG Gent, Baronnie Nevele 105

- Nevele 271: bewijsstukken parochierekeningen 1740-44.
- 272: bewijsstukken parochierekeningen 1745-49.
- 315: militaire rekeningen 1690-1748.
- 318: bewijsstukken bij militaire rekeningen 1720-1749.
- Meigem 1482: stukken betreffende militaire leveringen door de inwoners 1745-48.
- 1526: bewijsstukken bij parochierekeningen 1740-49.
- Poesele 1619: bewijsstukken bij militaire rekeningen 1750-1796 met o.a. stukken betreffende *het Frans cantonnement gecantonneert op Nevel, Meigem ende Poessel.*

P.LENDERS, *De zuidelijke Nederlanden onder Maria-Theresia 1740-1780*, in *Algemene geschiedenis der Nederlanden*, Haarlem, 1980, dl. 9, blz. 92-112.

R.VAN ROOSBROECK, *Geschiedenis van Vlaanderen*, 1940, dl. V, hfst. III, De Oostenrijkse politiek, blz. 160 e.v.

TWEE VERDWENEN KAPELLETJES IN DE REIBROEKSTRAAT TE HANSBEKE

Heemkundige ontleding van een oude landschapsfoto

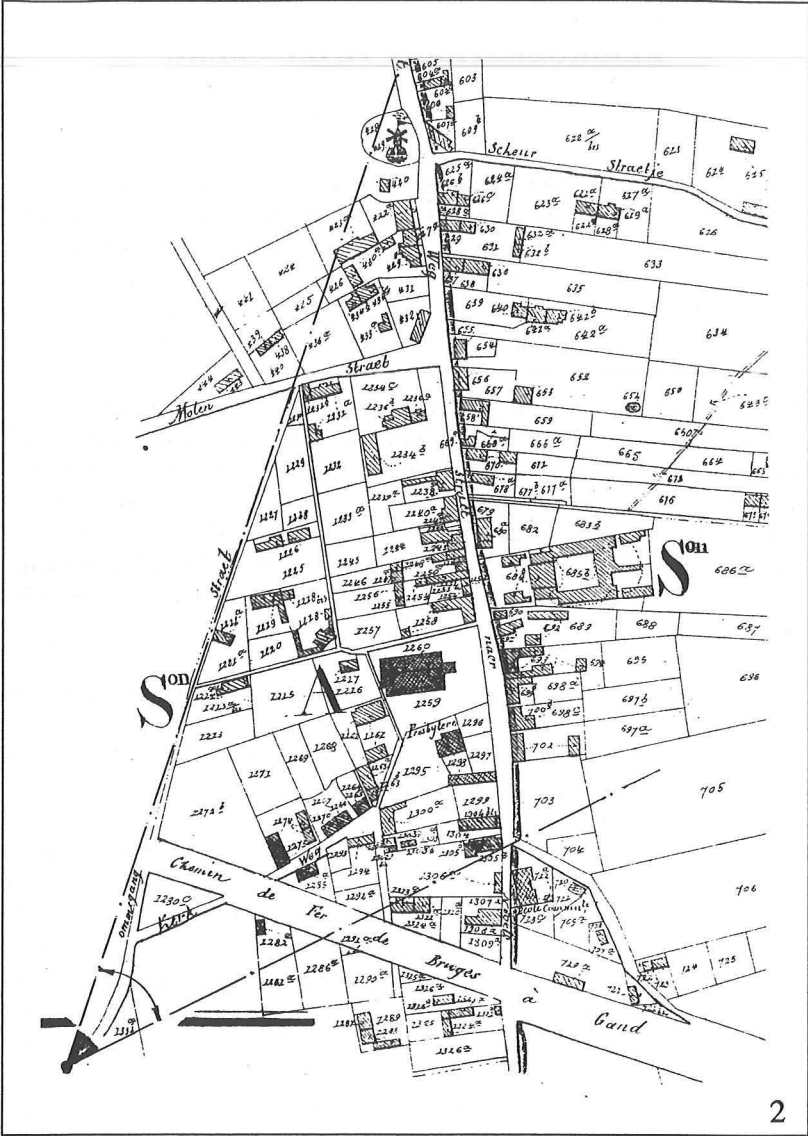
De geïllustreerde postkaarten, daterend uit het laatste kwart van de vorige eeuw, zijn vanuit heemkundig oogpunt zeer interessant. Omdat dorpskammen in de 19e eeuw eerder zeldzaam gekonterfeit of getekend werden, geven deze prentkaarten een eerste ruimtelijk beeld van de toenmalige dorpsstraat. Ze maken het bovendien mogelijk de opgetreden wijzigingen in de bebouwing nader te dateren en de evolutie van het landschap te reconstrueren (1).

Een oude (landschaps)foto, genomen vooraleer de eerste geïllustreerde briefkaarten in omloop gebracht werden, is dan ook een zeer waardevol document. E.H. Willem Van De Putte (°Aalst 1872, †Hansbeke 1955) kwam tijdens zijn pastoraat te Hansbeke in het bezit van zo'n 19e-eeuwse landschapsfoto. Waarschijnlijk ging deze foto in het sterfhuis verloren. Maar Robert Leenknecht kon er destijds een dia van maken. Gelukkig, want de prent toont een merkwaardig beeld van Hansbeke uit de "tijd van toen" (afb. 1).

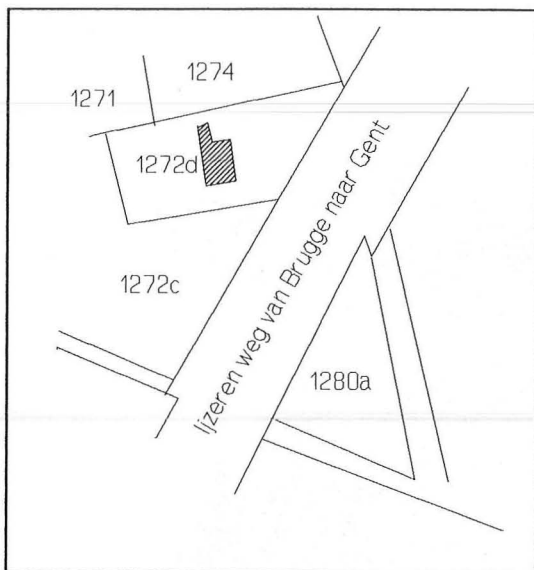
De plaats van waaruit het beeld vastgelegd werd kan gemakkelijk uit de onderlinge ligging van twee herkenbare referentiepunten afgeleid worden. Twee herkenningspunten op de foto zijn: de kerktoren in het midden en de dorpsmolen uiterst links in het beeldveld.

Deze windmolen stond ten noorden van de kerk langs de (westkant van de) dorpsstraat tegenover de huidige Lindestraat. De foto werd derhalve genomen vanuit een zuidwestelijk-gelegen standplaats. De (modderige) straat op de voorgrond is de huidige Reibroekstraat. De fotograaf heeft zich langs deze straat opgesteld, ongeveer ter hoogte van de toenmalige molenaarswoning Van Der Plaetse (nu Reibroekstraat 37-39). Het verlengde van de weg, doorlopend in de richting van de dorpsmolen, is de huidige Melkerijstraat.

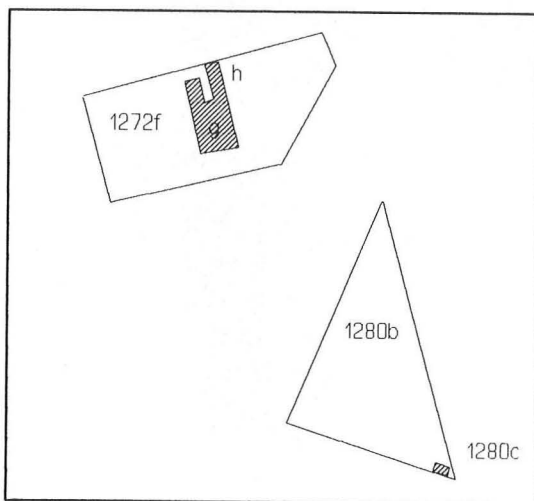
De plaats van opname en de beeldhoek worden op een uittreksel van de Poppkaart (uit 1864) aangegeven (afb. 2). Het lezen van de kaart en het bekijken van het beeld vergemakkelijkt de verdere ontleding van de fotografische opname.

Uittreksel van de Popp-kaart (1864)

3a

3b

3a. Kadastrale metingsschets 1838

3b. Kadastrale metingsschets 1871

4

Alfons De Ruyck

Destijds werd de huidige Melkerijstraat en een deel van de Reibroekstraat *Ommegangstraet* genoemd. Van rechts naar links, praktisch onzichtbaar op de foto, loopt de in 1838 in gebruik genomen spoorlijn Gent-Brugge. De *Kerkweg* werd door de spoorweg geamputeerd. Later werden vanaf de doorgesneden kerkweg, aan beide kanten van de spoorbaan, parallelwegen aangelegd naar de spoorovergang van de *Ommegangstraet*, alsook (op de zuidkant van de spoorlijn) naar de spoorwegovergang aan het station.

Naast de overweg van de *Ommegangstraet*, begrensd met witte paaltjes, staat links een ondefinieerbaar gebouwtje (wachthuisje?, keet met waterpomp?).

Drie woningen op de voorgrond komen niet voor op het Popp-plannetje, namelijk:

- het witgeverfde hooghuis onder wolfsdak, op het perceel A 1272b dat met een dichte haag omsloten is,
- het huis onder zadeldak, op het perceel A 1286a, uiterst rechts in beeld, met twee rondbogige bovenvenstertjes in de westelijke puntgevel,
- de ernaaststaande woning onder zadeldak, op het perceel A 1282a, met witgekalkte zuidgevel en beluikte vensters.

Deze woningen werden (na 1864) gebouwd langs de aangelegde parallelwegen. De spoorweg ligt vóór de haag van het witte dubbelhuis en achter de twee laatstgenoemde woningen. Het herenhuis werd omstreeks 1976 gesloopt bij de verkaveling van de Kerkakkerwijk. De andere huizen werden verbouwd (Reibroekstraat 9), afgebroken en heropgebouwd (Reibroekstraat 13).

Drie woningen, rechts van het hooghuis, vindt men op de percelen A 1274, A 1285a en A 1282a langs de geamputeerde *Kerkstraet*:

- het langwerpige huis met zadeldak en twee schouwen waarvan één in het midden van de nok (nu Kerkakkerstraat 11),
- de woning onder zadeldak met schouwen op de uiteinden van de nok (de oude kosterij, nu Kerkakkerstraat 10) en de lagere aangebouwde woning (zwaar beschadigd bij de beschieting van het dorp in 1918, en nadien afgebroken),
- het witgekalkte huisje op de voorgrond aan de zuidkant van de spoorweg (later afgebroken).

Tussen de twee eerstgenoemde woningen bemerkt men de wevershuisjes (op de percelen A 1267 en A 1264 aan het pleintje in de Kerkakkerstraat) die bij de verkaveling van de wijk bewaard bleven.

Al deze woningen worden op het Popp-kaartje (afb. 2) aangeduid, evenals de huizen waarvan men op de foto een schouw, een nok, een dakschild of een stuk gevel kan ontdekken.

De in 1872 verbouwde Sint-Petrus- en Pauluskerk steekt hoog boven de dorpshuizen uit.

Gelet op de scherpe kerktorenspts, die omstreeks 1875 werd gebouwd, en met inachtneming van het (vermoedelijke) bouwjaar van een tweetal woningen kan de fotografische opname in eerste benadering gesitueerd worden tussen 1885 en 1895 (zegge circa 1890).

Een verdwenen H.Kruis-kapelletje

Links op de foto bemerkt men een witgekalkt gebouwtje met leien zadeldak en oversteek. Het gebouwtje, dat niet meer bestaat, stond in de scherpe hoek aan de splitsing van de *Kerkweg* en de *Ommegangstraet*, op het driehoekig perceel dat door de spoorlijn en de genoemde straten begrensd wordt.

De oorsprong van het gebouwtje is nog onbekend. Kadastrale metingsschetsen (die normaliter opgemaakt worden na herverdeling van percelen, na wijziging van perceelsgrenzen, na bebouwing of verbouwingen) verschaffen nochtans enige aanwijzingen hieromtrent.

Op een kadastrale schets van 1838 (afb. 3a), opgesteld na de aanleg van de spoorweg, heeft het driehoekig perceel, gelegen aan de zuidkant van de spoorbaan, het nummer A 1280a: het is nog onbebouwd. Op de streekkaart van Ph. Vandermaelen (wiens kaartenatlas gemaakt werd in de periode 1846-1854) zijn de stroken grond, die onteigend werden voor de aanleg van de spoorweg, ingetekend. Het driehoekig perceel aan de spoorwegovergang is nog steeds onbebouwd. Ook volgens de Popp-kaart (afb. 2) is er (in 1864) nog geen bebouwing.

Een kadastrale metingsschets van 1871 (afb. 3b), opgemaakt ingevolge verbouwingen op het perceel A 1272d, legt tegelijkertijd op het perceel A 1280a de inplanting vast van het kwestieuze gebouwtje. Het heeft een rechthoekig grondplan. De buitenwerkse afmetingen bedragen 2,00 m x 2,50 m. De langse gevel staat op de rooilijn van de *Ommegangstraet*, de (dwarse)

frontgevel op een afstand van 0,70 m uit het grenspunt van het perceel. Nieuwe perceelnummers maken nu onderscheid tussen de bebouwde en de onbebouwde oppervlakte. Het bebouwde plekje grond draagt het nummer A 1280c, het onbebouwde terrein het nummer A 1280b.

Aan de hand van deze nadere aanwijzingen kan het precieze bouwjaar van het gebouwtje echter nog niet met zekerheid bepaald worden. Wel is zeker dat het bestond in 1871, de aanduiding ervan op de metingsschets van 1871 is inderdaad een positief gegeven. Maar kadastrale schetsen werden toentertijd soms met (grote) vertraging op het bouwjaar opgemaakt. Het gebouwtje kan derhalve reeds zekere tijd vóór 1871 opgericht zijn, ook al omdat de metingsschets veeleer opgemaakt werd om de toenmalige uitbreiding van de gebouwen op het perceel A 1272d vast te leggen.

Volgens de kadastrale legger van Popp behoorde het perceel A 1280 in 1864 aan Franciscus Willem Borluut, eigenaar, wonende te Gent (en kasteelheer te Hansbeke). Het had een oppervlakte van 7a 30ca, werd geregistreerd als boomgaard en aldus gerangschikt in de klasse 2 met een belastbaar inkomen van 80 fr. per hectare of 5,84 fr. Eigenaardig is dat het perceel zowel op de Popp-kaart als in de legger, het nummer A 1280c draagt d.i. het perceelnummer dat op de kadastrale metingsschets van 1871 aan de bebouwde oppervlakte gegeven werd. Zou dit er op wijzen dat het oorspronkelijk perceel A 1280a toen reeds opgesplitst was in een bebouwd en een onbebouwd deel? Bestond het gebouwtje reeds in 1864? Het ontbreken van enige aanduidingen op de kadastrale Popp-kaart of in de kadastrale Popp-atlas/legger van 1864 is immers evenmin een bewijs dat het gebouwtje toen nog niet bestond. Zo leert althans de ervaring. Zo het dan toch al bestond, werd het stellig als specifiek of nietig stulpje van belasting vrijgesteld. Er wordt hierbij toch opgemerkt dat het gebouwtje ook door de geschiedschrijvers De Potter en Broeckaert niet vermeld wordt in hun kroniek over Hansbeke (uitgegeven in 1867).

Volgens het uitzicht was het gebouwtje ongetwijfeld een veldkapelletje, een bedehuisje van het open type, toegankelijk langs een rondbogige doorgang in de zuidgevel. Naar verluidt (zie verder) hing/stond, vermoedelijk tegen de achterwand, een houten kruis met Christusbeeld, en in de overdekte ruimte mogelijk ook een knielbank en enkele bidstoelen.

Gelet op de toenmalige benaming van de aanliggende straat (*Ommegangstraat*

Van links naar rechts: Elodie Hemelsoet,
Rachel, Omer, Valère, Alfons en Bertha De Ruyck

Kadastraal planuittreksel (1982)

op de Popp-kaart) lijkt het waarschijnlijk dat de (H.Sacraments- of Kruis)processie eertijds langs het kapelletje voorbijkwam. Zodat het H.Kruiskapelletje misschien toch wel van oudere datum zou kunnen zijn.

Het bedehuisje werd omstreeks 1897 door Alfons De Ruyck (afb. 4) afgebroken.

Alfons De Ruyck, zoon van Romanus (2) en Sophie Martens, was gehuwd met Elodie Hemelsoet (zie afb. 5 en gezinsfiche in bijlage). Hij woonde aanvankelijk in de Voorstraat, waar zijn eerste kinderen Valère en Omer respectievelijk in 1896 en 1897 geboren werden. Hij was metselaar van beroep. Hij kocht de boomgaard, waarop het kapelletje stond, en bouwde er een huis (nu Reibroekstraat 4) dat hij reeds bewoonde toen zijn derde kindje Martha op 9 december 1898 ter wereld kwam (zie afb. 6 en 7).

Het lag enigszins voor de hand dat de nieuwe woning, met een naar het zuiden georiënteerde voorgevel, op de westkant van het terrein gebouwd werd, pal langs de rooilijn van de *Ommegangstraat*. Deze straat bood immers een betere toegang tot het erf dan de *Kerkstraat*, en het perceel heeft er de grootste diepte. Zodoende stond het kapelletje vlak aan de voordeur. Daarom moest het wel gesloopt worden.

Een verdwenen Mariakapelletje

Alfons De Ruyck betreurde het dat hij het H.Kruiskapelletje had moeten afbreken (3). Daarom bouwde hij, vermoedelijk onmiddellijk of korte tijd na de voltooiing van zijn woning, een nieuw bakstenen bedehuisje dat heden ten dage ook al niet meer bestaat.

Het stond op de andere punthoek van het bebouwde perceel, pal langs de parallelweg. Het had een rechthoekig grondplan, een zadeldak van pannen, twee blinde zijmuren en een blinde west- of achtergevel. Een brede deur, in de puntvormige naar het oosten georiënteerde frontgevel, gaf toegang tot het gebouwtje. De deur had een beglaasde doorkijk en een gleuf met offerblokje aan de binnenzijde (4).

Het kapelletje, ongeveer even groot als het gesloopte, was toegewijd aan O.L.Vrouw. Op een klein altaar tegen de achterwand troonde een houten Mariabeeld. Vóór de offertafel stonden een knielbank en vier bidstoelen.

Moeder Elodie en de dochtertjes Bertha en Rachel belastten zich met de opkuis, en versierden het altaar met bloemen en groen. Met de penningen uit het offerkastje kocht men kaarsen.

Op één van de kruisdagen kwam de processie langs het kapelletje voorbij. Lijkstoeten uit de wijk Reibroek hielden er halt voor een kort gebed. Ook wandelaars op zon- en feestdagen baden er een weesgegroetje.

Ten westen van het bedehuisje stond een prieeltje, dat volledig met groen overgroeid was: een lommerrijk zithoekje voor de familie De Ruyck.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd het kapelletje volledig aan stukken geschoten.

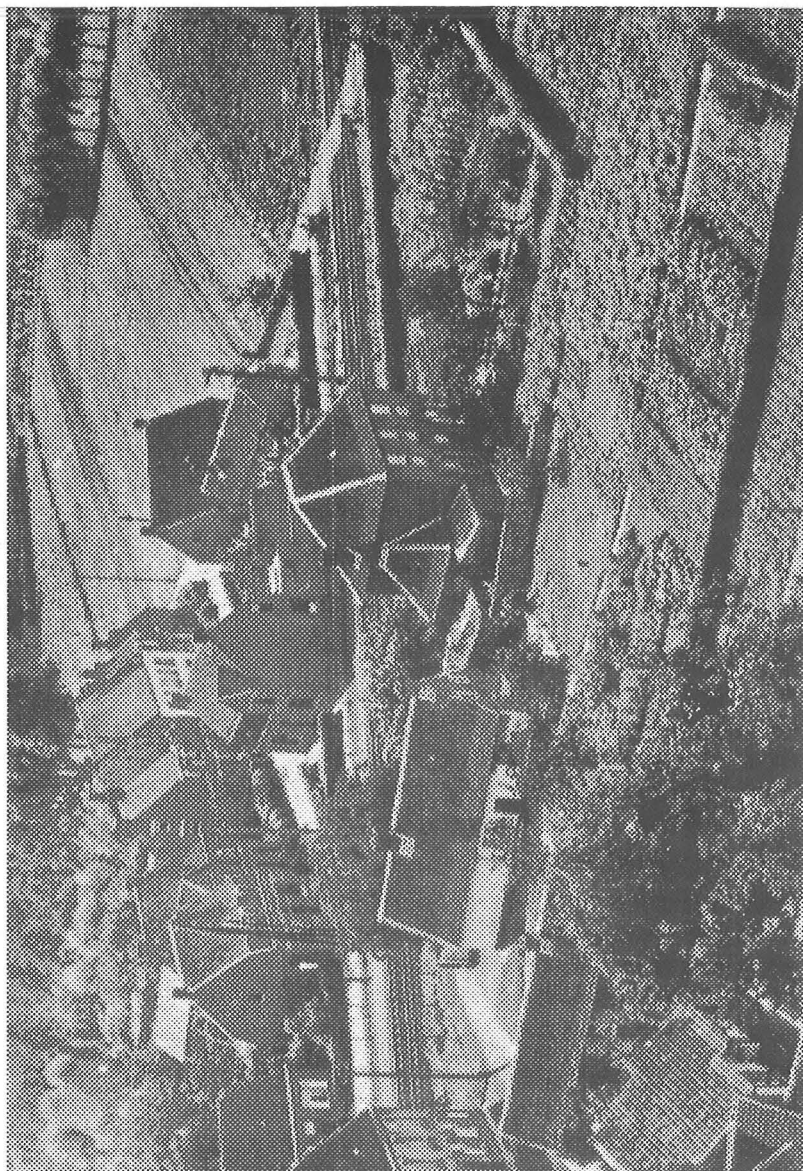
Na de wereldoorlog, in het begin van de jaren twintig, koesterde Alfons het voornemen om voor zijn zoon Omer een huis te bouwen op de oostzijde van zijn erf. Uit die tijd dateert de foto, die van een groep personen in de nabijheid van het zomerhuisje genomen werd (afb. 8). Op de achtergrond herkent men de van oorlogsschade herstelde kosterij en de er tegenoverliggende woning waarvan het zuidelijk deel van het beschadigde dak nog niet (volledig) hersteld is. Enkele mannen, wellicht spoorwegbeambten, zijn in gesprek. Op de voorgrond staan dochter Rachel en moeder Elodie (beiden met witte schort), dochter Bertha houdt zich op aan het tuinhuisje. Achter het prieeltje bemerkt men nog resten van de witte stukgeschoten kapelmuurtjes.

Met een schrijven van 13 januari 1923 verleende een zekere Wittouck, technisch opziener van de spoorwegen met bureel in het station van Brugge, aan Alfons De Ruyck (als gevolg op een vraag van 22 december 1922) de toelating tot bouwen in de nabijheid van de spoorlijn volgens het hem overgemaakt plan.

De bouwwerken, die wegens een ernstige ziekte van Alfons gedurende een lange tijd moesten onderbroken worden, konden pas in de zomer van 1924 worden voltooid. Zoon Omer, die zijn huwelijk dientengevolge had moeten uitstellen, trouwde dan op 24 augustus 1924 en vestigde zich als huisschilder in de nieuwe woonst (nu Reibroekstraat 2) (zie afb. 6 en 7).

De overblijfsels van het Mariakapelletje werden tijdens deze bouwwerken opgeruimd. Het beschadigde O.L. Vrouwbeeld bleef nog bewaard tot in 1940 (5).

Albert MARTENS, Gent

Noten

- (1) A.MARTENS, *Proeve van inventarisatie en datering van geïllustreerde postkaarten van Hansbeke*, in *Het Land van Nevele* jg. XXI (1990), afl. 1, blz. 51-57.
- (2) Romanus De Ruyck (°Hansbeke 30.03.1833, †Hansbeke 13.10.1918) was de zoon van Jan Francies en Petronilla Theresia Spiessens. Hij huwde met Rosalie Willems (°Zomergem 1821, †Hansbeke 02.07.1860) dochter van Pieter Francies en Joanna Marie De Jaeger. Na haar overlijden hertrouwde hij met Sophia Martens (°Hansbeke 21.02.1826, †Hansbeke 08.01.1913) dochter van Petrus en Joanna Maria De Waegenaeere, weduwe van Bernard Creëlle.
Jan Francies De Ruyck (°Nevele 1804, †Hansbeke 13.09.1887) was de zoon van Pieter en Marie Steyaert. Na de dood van zijn eerste vrouw, Petronilla Theresia Spiessens, hertrouwde hij met Caroline Gysels.
De voorouderreeks van Wouter De Ruyck, zoon van de secretaris-bibliothecaris van onze heemkring, vangt derhalve aan met:
Wouter De Ruyck
Lieven De Ruyck x Katrien De Groote
Ivan De Ruyck x Paula Van de Velde
Omer De Ruyck x Laura Waelput
Alfons De Ruyck x Elodie Hemelsoet
Romanus De Ruyck x Sophie Martens
Jan Francies De Ruyck x Petronilla Spiessens
Pieter De Ruyck x Maria Steyaert.
- (3) Rachel De Ruyck herinnert zich dat haar vader Alfons eens vertelde hoe hij bij het bouwen van het ouderlijk huis met spijt een kruis had moeten verwijderen.
- (4) Het is ons niet bekend dat er van het Mariakapelletje een afbeelding bestaat. Bezit iemand er eentje? Graag kregen we hieromtrent een seintje.
- (5) Hartelijk dank aan Robert en Monique De Blaere-De Ruyck, Pol De Boever, Rachel De Ruyck weduwe Karel van Nieuwenburg, Romain De Vreese, Robert Leenknecht en aan de Dienst van het Kadaster te Gent voor de verleende medewerking.
De foto 1 werd ons ter hand gesteld door Robert Leenknecht, de foto's 4, 5 en 8 door Monique De Ruyck, de foto 7 door Pol De Boever.

Wie God vreest, moet den dood niet vreezen
want de dood zal een bron van geluk zijn I
BID VOOR DE ZIEL VAN MIJNHEER

ALFONS DE RUYCK

ECHTGENOOT VAN MEVR ELODIE HEMELSOET
geboren te Gent, den 8 November 1964 en
godvruchtig overleden te Hansbeke den 14
December 1943, versterkt door de H. H. Sacra-
menten der stervenden.

Uw wil geschiede op aarde als in den hemel, o God, die in uwe wijsheid alles wikt en weegt: nog nooit zondt gij beproeving zonder troost.

Man van vroom geloof, beminde hij God en zijn evenaaste, en vervulde hij zorgvuldig zijn kristene plichten. Hij was een toonbeeld als vader, die zijn kinderen een kristelijke opvoeding en het voorbeeld gaf van 'n leven volgens Gods geboden

Jaren lang was hij een trouwe zanger om de diensten in de kerk op te luisteren; altijd was hij bereid dienst te bewijzen aan degenen die 't noodig hadden Zoo wees hij zijn kinderen den weg aan van een werkzaam leven. Aan Gods H. Wil onderwierp hij zich, wanneer hij beroofd werd van 't licht van zijn oogen en ook in zijn laatste, lastige ziekte vond hij troost in 't gebed. Kalm en gelaten verliet hij de aarde om in den hemel de kroon te ontvangen van zijn leven in dienst van O. L. Heer.

Beminde Echtgenoot, aan dit gelukkig samenzijn kwam de Heer 'n einde stellen. Troost u en betrouw op de goddelijke Voorzienigheid.

Duurbare Kinderen, Gij hebt mij omringd met uw kinderlijke liefde en uwe dankbaarheid betoond voor mijn vaderlijke zorgen. Hebt dank, steunt Gij Moeder. Vergeet uw Vader niet, die u is voorgedaan naar 't hemelsch Vaderhuis.

Beminde Familieleden en Vrienden, blijft mij indachtig in uw gebeden. Ik zal u niet vergeten tot dat de Heer ons allen vereenigt om nimmer meer gescheiden te worden.

Barmhartige Jezus, geef hem de eeuwige rust.
(7 | en 7 quadr. afl.)

Drukk. F. De Craene, Hansbeke Nr P.C. 3512

GEZINSFICHE

ALFONS DE RUYCK fs Romanus en Sofie Martens ° Gent 08.11.1864 † Hansbeke 14.12.1943	x ELODIE HEMELSOET fa Joannes en Rosalie De Bruycker ° Oostakker 02.07.1866 x Oostakker 07.01.1895 † Hansbeke 20.05.1947
---	---

KINDEREN

1. Valère ° Hansbeke 01.03.1896 † Oostende 06.04.1973	x Adronie Debussche fa Richard en Eugenie Beuselinck ° Aalter 01.01.1900 x Aalter 12.02.1929 † Oostakker 21.06.1986
2. Omer ° Hansbeke 22.03.1897 † Sijsele 11.11.1978	x Laura Waelput fa Alfons en Judith Verbiest ° Merendree 15.03.1895 x Merendree 24.08.1924 † Gent 25.01.1968
3. Martha ° Hansbeke 09.12.1898 † Hansbeke 05.08.1899	
4. Bertha ° Hansbeke 02.10.1901 † Gent 21.11.1969	x Prosper Debussche fs Richard en Eugenie Beuselinck ° Aalter 06.07.1904 x Hansbeke 15.10.1930 † Aalter 16.02.1980
5. Rachel ° Hansbeke 18.10.1905	x Karel Van Nieuwenburg fs Philemon en M.Clothilde Zaman ° Landegem 12.01.1904 x Hansbeke 02.06.1931 † Leuven 26.01.1963
6. René ° Hansbeke 26.03.1907 † Hansbeke 12.08.1907	

VOOR U GELEZEN

André DE KÉ, De Bloemenwinkel. Uitgegeven bij de Belgian Publishing Co, Roseville-Detroit (USA), 1994, 120 blz.

Dit voorjaar verscheen van ons lid André De Ké de verhalenbundel *De bloemenwinkel*, genoemd naar het eerste verhaal. De auteur is hiermee aan zijn elfde boek toe.

De nieuwe uitgave bevat dertien kortverhalen geschreven vanuit een sociale bewogenheid, gebaseerd op gebeurtenissen die de auteur meemaakte of die op hem een diepe indruk hebben nagelaten. De schrijver veranderde namen, plaatsen en situatie maar meestal blijft de link met het ware gebeuren duidelijk behouden.

De bloemenwinkel, het verhaal van een Joodse familie tijdens de Tweede Wereldoorlog, verscheen eerder als vervolgverhaal in de *Gazette van Detroit* waar De Ké reeds sinds 1959 de contacten met Vlaanderen verzorgt. Samen met vier andere vertellingen *De grafkelder* (verwijzend naar de mol van Ledeberg), *De broche*, *De groene parkiet* en *Pastoor Tijgers* verschenen deze verhalen vorig jaar in een Engelse vertaling van de Canadees-Belgische dichter Leon Meersseman (°Turnhout 1925) en onze ondervoorzitter Arnold Stobbe onder de titel *A safe place* bij dezelfde Amerikaanse uitgever. Andere titels als *Vreemde hobby*, *Zwijgangst*, *Het ongeval* en *Angst* verraden een zeker thriller-effect.

Met deze bundel bewijst André De Ké nog eens zijn vlotte vertelkunst, zijn oog voor het dagelijkse gebeuren en zijn verknochtheid aan de gewone mens in zijn dagdagelijkse kommer ver van alle glitter en valse schijn.

Het boek kost 390 fr. en is te verkrijgen door overschrijving van dit bedrag op rekening 290-0098149-06 van André De Ké, Kerkem 10, 9880 Aalter.

A.B

Voorzitter

Jan LUYSSAERT
Veldestraat 26
9850 MERENDREE

Ondervoorzitter

Arnold STROBBE
Lokouter 12
9880 LOTENHULLE

Secretaris en bibliothecaris

Lieven DE RUYCK
Heiste 45
9850 LANDEGEM

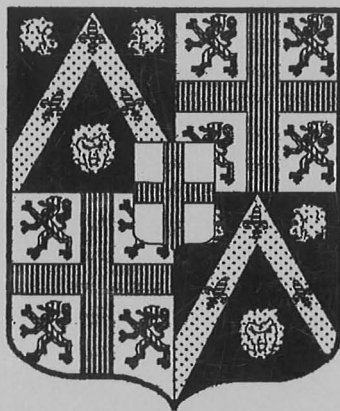
Peningmeester

André BOLLAERT
Beentjesstraat 24
9850 POESELE

Bestuursleden

Irène BUYSSE, Knokstraat 12, 9880 Poeke
Wim DE CLERCQ, Rostraat 12, 9850 Hansbeke
Stefaan DE GROOTE, Peperstraat 7, 9800 Bachte-Maria-Leerne
Yvonne DE KEERE, Kalkhofstraat 7, 9800 Deinze
Daniël D'HOOGHE, Langemunt 58, 9850 Nevele
Dirk HEYNSSSENS, Bovenstraat 12, 9850 Landegem
Véronique LAMBERT, Beentjesstraat 28B, 9850 Poesele
Albert MARTENS, Spinmolenplein 263, 9000 Gent
Marcel MICHIELS, Langemunt 104, 9850 Vosselare
Eddy VERSTRAETE, Brugstraat 61/6, 9880 Aalter

HEEMKUNDIGE KRING

“HET LAND VAN NEVELE”